خلاصه

www.darskhoun.ir

خلاصه کتاب درآمدی تحلیلی بر انقلاب اسلامی ایران

دانشگاه های سراسری و پیام نور

نویسنده : محمدرحیم عیوضی – هراتی

ناشر : دانشگاه پیام نور

شامل ۳۷۷ نکته

خلاصه کتب دانشگاهی

www.darskhoun.ir

فصل اول :

۱- انقلاب از نظر واژگانی به معنای تغییر، تحول، برگشتگی و تبدیل و از نظر سیاسی به معنای اقدام عده ای برای براندازی و ایجاد حکومتی جدید است.

۲- هانا آرنت، از نظریه پردازان انقلاب درباره پیشینه تاریخی اصطلاح انقلاب چنین می گوید: کلمه انقلاب در اصل از مصطلاحات اخترشناسی است که به واسطه اثر بزرگ کپرنیک در علوم طبیعی از اهمیت خاصی برخوردار شد.

۳- در سده ۱۷ واژه انقلاب برای نخستین بار به صورت یکی از اصطلاحات سیاسی به کار رفت؛ در معنای دیگر سیاسی، انقلاب درباره انتقال از عصر کشاورزی به دوره صنعتی به کار می رود.

۴- شهید مطهری انقلاب را اینگونه تعریف می کند: انقلاب عبارتست از طغیان و عصیانی که مردم علیه نظام حاکم موجود برای ایجاد وضع و نظمی مطلوب انجام می دهند. پس ریشه های انقلاب دو چیز است: یکی نارضایتی و خشم از وضع موجود و دیگر آرمان یک وضع مطلوب.

۵- از نگاه آیت الله سید محمدباقر صدر، انقلاب جنبشی سرسختانه و بر مبنای اصول مکتبی معینی است که با درک واقعیت های موجود، به دنبال تغییر و دگرگونی بنیادین در تمامی ابعاد زندگی فردی، اجتماعی و سیاسی و معیارها، اصول و ارزش های حاکم است.

۶- یکی از ابعاد مهم در معرفی انقلاب ها، بُعد ارزشی و مطلوبیت آرمان هاست.

۷- شاید تعریف انقلاب از بُعد جامعه شناسی جامعیت بیشتری دارد، زیرا به عمده ترین خصیصه های انقلاب که دارای ماهیت اجتماعی است، اشاره می کند؛ تعریف جامعه شناسانه ی هانتینگتون از انقلاب عبارتست از: انقلاب یک دگرگونی سریع، بنیادین و خشونت آمیز داخلی در ارزش ها و اسطوره های مسلط جامعه، نهادهای سیاسی، ساختار اجتماعی، رهبری، فعالیت های حکومتی و سیاست های آن است.

۸- بر مبنای تعریف هانتینگتون از انقلاب، می توان آن را از پدیده هایی مثل شورش های دهقانی، قیام های شهری، شورش های جدایی طلب ملی و مانند اینها تمایز داد. از سویی وی با تأکید بر عنصر «خشونت» انقاب را از اصلاحات عمیق نیز جدا می انگارد.

۹- در مجموع می توان انقلاب را به معنای تغییر در ساختار حاکمیت و ساختارهای اجتماعی در نظر گرفت.

۱۰- گونه های مختلف انقلاب عبارتند از:

۱. انقلاب های سیاسی: که با تغییر ساختار سیاسی، بدون تغییر ساختارهای اجتماعی همراه است.
۲. انقلاب های اجتماعی: عباتست از تغییر سریع و اساسی در ساختار سیاسی، اقتصادی و اجتماعی یک جامعه که با حرکت و قیام عمومی مردم همراه است.

۱۱- از آنجا که انقلاب های اجتماعی، هم در سطح داخلی و هم در سطح بین المللی اثرگذارند، اهمیت مطالعاتی قابل ملاحظه ای دارند.

۱۲- آخرین انقلاب بزرگ اجتماعی در تاریخ جهان، انقلاب اسلامی ایران می باشد.

۱۳- خصوصیات انقلاب ها عبارتند از:

www.darskhoun.ir

۱. انقلاب در روند خود باید مراحل مختلفی را بگذراند: براندازی – انتقال و جابجایی قدرت – پاک سازی مهره های اصلی حکومت قبلی – تثبیت نظام جدید، سازندگی و تحقق آرمان های انقلاب.
۲. با وجود ناگهانی و سریع بودن وقوع انقلاب، روند شکل گیری آن نسبتا طولانی است.
۳. در روند انقلاب، اصولاً اِعمال زور و خشونت به گونه ای متقابل صورت می گیرد.
۴. در انقلاب بخش عمده ای از جمعیت به شکلی مؤثر بسیج می شود.
۵. مشارکت مردمی در انقلاب مستلزم عناصری مانند سازماندهی، رهبری و ایدئولوژی است و هرچه ایدئولوژی قوی تر باشد، بسیج گروه ها نیز گسترده تر خواهد بود.
۶. تغییرات انقلاب، عمیق و زیربنایی بوده و ارزش های جدید جایگزین ارزش های پیشین می گردد.
۷. وجود مستمر آگاهی به مفهوم ادراک و تحلیل آن، موجب پی ریزی «حرکت های مداومی» می گردد که به تدریج در طی مراحلی انقلاب را به وجود می آورد.

۱۴- کودتا اقدام معدودی از نیروهای نظامی با حمایت برخی نیروهای حاکم است که هدف از آن، رسیدن به قدرت و بر کناری حاکمی است که در رأس قدرت قرار دارد.

۱۵- تفاوت های انقلاب و کودتا عبارتند از:

۱. کودتاچیان از پیکره قدرت حاکم برمی خیزند و پایگاه مردمی ندارند در حالیکه عناصر اصلی تشکیل دهنده انقلاب، مردم هستند.
۲. در کودتا ارزش ها و زیرساخت ها تغییر نمی یابد، بلکه در درون نظام گروهی به جای هیئت حاکم می نشینند. در کودتا ساختار نظام باقی است، اما اداره کننده آن تغییر می یابد.
۳. در کودتا براندازی و جایگزینی و نیز شروع به سازندگی تقریبا هم زمان و بدون فاصله زمانی رخ می دهد. درکودتا بعضاً عوامل بیگانه دخالت دارند لیکن در انقلاب چنین چیزی ممکن نیست.

www.darskhoun.ir

۱۶-جنبش مفهومی است که نسبت به سایر مفاهیم از حیث معنایی با انقلاب نزدیک است. جنبش بسترهای تحول در جامعه را شکل می دهد که این تحول می تواند به انقلاب یا اصلاحات بدل گردد.

۱۷- تفاوت عمده جنبش با انقلاب و اصلاح، در شیوه اجرایی و رفتاری و نیز در هدف نهایی آن است. تغییرات اجتماعی حاصل از جنبش اگر به گونه ای مسالمت آمیز به تغییرات آرام و تدریجی منجر شود، رفرم یا اصلاح نام می گیرد و اگر این تغییرات، اساسی و بنیادی، توأم با خشونت باشد، به انقلاب خواهد انجامید.

۱۸- اصلاح یا رفرم، تغییر آرام و تدریجی، مسالمت آمیز روبنایی در یک نظام است که معمولاً در جامعه ای متعادل اتفاق می افتد. اصلاحات، از بالا و از سوی خود دولتمردان به وجود می آید و ممکن است با رسیدن به تغییرات هدفمند و منتج از نیازهای جامعه، از وقوع انقلاب جلوگیری کند.

www.darskhoun.ir

۱۹- شورش حرکتی مقطعی در اعتراض به موضوعی خاص است. شورشیان نارسایی های موجود را نه به نهادها و ساخت های اجتماعی، بلکه به افراد نسبت می دهند. هدف شورش اعتراض به وضع موجود است و اغلب شورش ها از سوی نظام حاکم سرکوب می شوند.

۲۰- عوامل ایجاد کننده شرایط دو قطبی که منجر به انقلاب می گردد عبارتند از: وجود نارضایتی – ظهور ایدئولوژی جایگزین – روحیه انقلابی – رهبری انقلاب.

۲۱- انقلاب تنها با ایجاد نارضایتی به وقوع نمی پیوندد، بلکه روی دادن آن نیازمند یک سلسله علل به هم پیوسته است که آغاز آن وجود نارضایتی عمیق است.

۲۲- بریتون، یکی از نظریه پردازان انقلاب معتقد است که هیچ انقلابی بدون گسترش ایدئولوژی و اندیشه جدید شکل نمی گیرد.

۲۳- ایدئولوژی انقلاب، نظام ارزشی سازمان یافته ای است که ویژگی های نظام آرمانی را ترسیم می کند و راه رسیدن به آنها را می نمایاند؛ ایدئولوژی در هر انقلاب در چگونگی پیروزی آن، نوع حکومت جایگزین و حتی در مراحل و تحولات پس از پیروزی نقشی بسزا دارد.

۲۴- انقلاب هایی که در آن یک ایدئولوژی واحد و سازگار با ویژگی های فرهنگی آن جامعه گسترش یابد، زودتر فراگیر می شود و سریع تر از دیگر انقلاب ها به پیروزی می رسند.

۲۵- منظور از روحیه ی انقلابی، به وجود آمدن حس پرخاشگری علیه نظم سیاسی حاکم است که با این روحیه و اراده است که فرد اعتماد به نفس می یابد و درمقابل راه حل های اصلاح گرایانه و سیاست های سرکوب گرانه حکومت می ایستد.

www.darskhoun.ir

۲۶- قوت و اقتدار روحیه انقلابی به عوامل مختلفی بستگی دارد مانند: ویژگی های تاریخی و فرهنگی - نوع ایدئولوژی انقلابی – مجموعه خصوصیات و اقدامات حکومت.

۲۷- انقلاب ممکن است دارای رهبری واحد باشد (مانند رهبری امام خمینی)، یا اینکه به صورت مشترک انجام پذیرد (مانند رهبران انقلاب فرانسه که سه نفر به نامهای میرابو، دانتون و روبسپیر بودند.) و یا آنکه در مرحله ای ، فرد خاصی رهبری آن را بر عهده داشته باشد.

۲۸- یکی از ویژگی های انقلاب اسلامی که با انقلاب های معروف جهان متفاوت می رسد، رهبری واحد در سه مرحله پیدایی، پویایی و پایایی انقلاب است.

۲۹- درشناخت و تحلیل چگونگی تشکیل انقلاب ها نظریات متفاوتی بیان گردیده که تحت سه عنوان اصلی قابل جمع اند: بر اساس نیات انقلابیون – بر اساس پیامد های انقلاب – بر اساس فرایند انقلاب.

۳۰- مهم ترین عامل با منشأ روان شناختی اجتماعی در وقوع انقلاب، رهبری است زیرا اگر سه عامل دیگر وجود داشته باشد اما عامل رهبری نباشد انقلاب به نتیجه نمی رسد.

www.darskhoun.ir
خلاصه

۳۱- در ریشه یابی و شناخت انقلاب اسلامی ۱۳۵۷ بحران های اقتصادی و سیاسی در مقام اول اهمیت قرار دارند و بررسی ریشه های همین بحران ها با بررسی علت و چگونگی حضور دول خارجی ارتباط تنگاتنگی دارند.

۳۲- انقلاب صنعتی، دگرگونی هایی بزرگ در صنعت، کشاورزی، تولید و حمل و نقل بود که در نیمه قرن ۱۸ از انگلستان آغاز شد و پیامدهایی اجتماعی- سیاسی به دنبال داشت؛ اروپا در قرن ۱۹ میلادی در اثر انقلاب صنعتی وارد دوره سرمایه داری گردید.

۳۳- کارخانه های صنعتی بیشتر متکی به نیروی ماشین بود، برای فروش تولیدات خود نیازمند بازار و همچنین برای تولید، نیازمند مواد خامی بود که می بایست از دیگر کشورها و به خصوص خاورمیانه تأمین می شد.

۳۴- منابع نفتی خاورمیانه ابتدا توجه قدرت های استعماری نظیر انگلستان و سپس آمریکا و آلمان را به خود جلب کرد؛ انگلستان اولین کشوری بود که امتیاز نفتی از ایران گرفت.

۳۵- قرن نوزدهم میلادی دوران اوج اقتدار امپراتوری های استعماری انگلیس، فرانسه و روسیه بود؛ انگلستان شبه قاره هند شامل بنگلادش، هند و پاکستان امروزی را در اشغال خود داشت و به افغانستان نیز دست اندازی می کرد. فرانسه به شمال آفریقا(از مصر تا مراکش و الجزایر) چشم طمع دوخته بود. روس ها نیز ایران و آسیای مرکزی را نشانه رفته بودند.

۳۶-کشور های استعمارگر در استعمار خود از روش های مختلفی مثل تلاش برای تغییر در فرهنگ، ارزش ها و اعتقادات مردم و همچنین فرقه سازی، بهره می برند.

www.darskhoun.ir

۳۷- در قرن ۱۹ جنبش های مشروطه خواهی به عنوان نماد تغییر در ساختار سیاسی کشورهای جهان، مهم ترین مسائل سیاسی در جهان به شمار می رفت.

۳۸- دولت عثمانی بزرگ ترین و پهناورترین دولت اسلامی پس از فروپاشی خلافت عباسی است که در سده های ۱۳ و ۱۴ میلادی در سرزمین آناتولی ظهور کرد و در قاره اروپا گسترشی چشمگیر یافت. این دولت در اوایل نیمه دوم سده ۱۵ با فتح قسطنطنیه، تنها وارث امپراتوری روم شرقی شد و در پایان سده ۱۵ به اوج اقتدار و شکوه خود رسید.

۳۹- در اواخر قرن ۱۹ امپراتوری عثمانی براثر عوامل داخلی و خارجی تضعیف شد و سرانجام در جنگ جهانی اول به زوال رفت؛ امری که بر تحولات سیاسی در جهان اسلام تأثیری به غایت داشت.

۴۰- در دوران صفویه برای نخستین بار هویت ایرانی در قالب مذهب تشیع احیا گردید.

۴۱- در سال های پایانی سده ۱۸، ایل قاجار حاکمیت یافت. مهم ترین ویژگی دولت های قاجار عبارت بود از سلطنت مطلقه و فردمحوری . شاه به عنوان ظل الله در همه امور مردم دخالت و اعمال قدرت می نمود و هیچ نوع قانونی که قدرت شاه را محدود کند وجود نداشت. الگوی دیوان سالاری در این نظام بر اساس سلسله مراتبی بود که به شخص شاه منتهی می گردید.

۴۲- نخبگان حاکم در عصر قاجار از دو گروه اصلی تشکیل می شدند: اشراف یا شاهزادگان و عمال دولت یا مستوفیان. اشراف از دو طریق به قدرت می رسیدند: یکی از راه خرید یا بهره برداری از زمین و دیگری از طریق خریدن حکومت شهرها و ولایات.

www.darskhoun.ir
خلاصه

۴۳- ریشه های ساختاری و تاریخی و رسمیت نیافتن حقوق فردی و شهروندی از مهم ترین عوامل شکل نگرفتن تشکیلات قوی و با نفوذ قضایی در ایران قرن ۱۹ است.

۴۴- در دوره قاجار، نظام از حیث ساختار قدرت، نوعی حکومت ملوک الطوایفی بود و از لحاظ شیوه های اعمال قدرت نیز حکومت استبدادی به حساب می آمد.

۴۵- در قرن ۱۹ با توجه به دو شاخص میزان درآمد و وضع معیشت، بیشتر مردم ایران فقیر بودند؛ در این دوره رویکرد کلی اقتصاد ایران در جهت گسترش تجارت، تورم، کاهش ارزش داخلی و خارجی «واحد پول ملی» و ارتباط فزاینده با کشورهای اروپایی بوده است؛ اقتصاد ایران درقرن۱۹با توجه به شاخصه های کشاورزی و صنعتی، اقتصادی معیشتی بود.

۴۶- عقب ماندگی بیشتر تحت تأثیر عوامل داخلی است و عقب نگه داشته شدن متأثر از عوامل بیرونی.

۴۷- قاجارها مجبور بودند برای حفظ ثبات و استقرار نظام، به دیگر کشورهای قدرتمند آن زمان نظیر روسیه و انگلستان امتیاز اقتصادی و تجاری بدهند و این موجب شد در این دوره کشور به شکل «نیمه استعماری» درآید.

۴۸- جنگ های ایران و روس و شکست ایران از روسیه، موجب شد پرسشی عمیق در ذهن ایرانیان شکل بگیرد که چرا ما عقب مانده ایم و غرب ترقی کرد؟ برخی در پاسخ به این سوال به منظور بیرون آمدن از وضعیت موجود، فرهنگ و سنت های موجود را مهم ترین عامل دانستند و بر حذف آن و اخذ فرهنگ ترقی خواهی برای رسیدن به پیشرفت، تأکید کردند، عده ای حاکمان مستبدرا عامل این عقب ماندگی می انگاشتندو عده ای دیگرفاصله گرفتن ازآموزه های دینی را.

۴۹- اولین نوع انحراف در فرایند توسعه ایران که استقلال و هویت ایرانی - اسلامی را خدشه دار نمود، در نگرش شبه ترقی توأم با غرب زدگی شکل گرفت؛ در دوره پهلوی نگرش شبه ترقی غرب زده با شعار باستان گرایی بروز کرد.

www.darskhoun.ir

۵۰- نگرش کلان به موضوع پیشرفت در ایران، یکی در تفکر و اندیشه غربی ریشه داشت و دیگری در ماهیت و سرشت کاملا دینی و الهی؛ آن سان که این دو جریان فکری را می توان در قالب دو الگوی متفاوت شبه ترقی غرب گرا و تعالی خواهی اسلامی ارزیابی کرد.

۵۱- طرفداران الگوی شبه ترقی غرب گرا ، ترقی غربی را برای ایرانیان ضروری می دانستند و این گونه بود که در ایران گفتمان مدرنیته به ویژه در بُعد سیاسی و فرهنگی به عنوان نسخه شفابخش مطرح شد؛ این الگو راه علاج را تنها در مراجعه به علم غربی می دانست.

۵۲- مفهوم سنت و مدرنیته مفاهیمی است که در فضای پس از قرون وسطا مطرح گردید؛ مدرنیته و مدرن به مجموعه ای از گزاره ها و باورهایی اطلاق می شود که بر مبنای تفکر حاکم شده در غربِ بعد از رنسانس پدید آمد؛ از شاخصه های مدرنیته می توان به دنیاگرایی، علم گرایی (علم تجربی)، عقلانیت خود بنیاد و فایده گرایی اشاره نمود. در واقع سنت بار معنایی منفی ندارد.

۵۳- آخوند زاده، میرزا آقاخان کرمانی، ملکم خان، تقی زاده و طالب اوف از جمله روشنفکران دوران مشروطه هستند؛ نفی دین از سوی روشنفکران دوران مشروطه صرفاً از روی تقلید است و اساساً چون در غرب نسخه ترقی بر پایه ی نفی دین (مسیحیت) است، روشنفکران غرب گرا نیز بر آن بنیاد به نفی دین اسلام می پردازند.

۵۴- اساس معرفت شناسی غرب سکولاریسم (به معنای نفی امر قدسی از زندگی بشر) است؛ سکولاریسم که حاصل رنسانس در اروپا بود، انسان را موجودی این جهانی می داند و امر مقدسی را که از جانب خداوند آمده باشد، نفی می

www.darskhoun.ir

کند؛ سکولاریسم در ساحت های مختلف معرفت شناسی، جامعه شناسی، انسان شناسی (اومانیسم) و حتی در ساحت سیاسی مطرح گردیده است.

۵۵- الگوی ترقی در اواخر عصر قاجار در قالب مشروطه غرب گرا مطرح شد که در چالش با مشروطه مشروعه قرار گرفت. این گفتمان پس از حاکمیت در عصر مشروطه و در نهایت با انحراف مشروطه به سوی مشروطه غربی، زمینه روی کار آمدن رضاخان را فراهم کرد؛ در عصر رضاخان مفهوم نوسازی اجتماعی و باستان گرایی، در قالب غربی شدن ایران در سایه نگرش شبه ترقی غربی دنبال شد.

۵۶-جریان فکری شبه ترقی غرب گرا با وقوع انقلاب اسلامی به شدت تضعیف شد، اما در مقاطعی از دوران پس از انقلاب، با قرائت های خاصی به چالش با الگوی پیشرفت و تعالی انقلاب اسلامی پرداخت.

۵۷- ترقی خواهی در اساس خود وابستگی را نیز دنبال دارد و در این الگو نوعی وابستگی فکری به غرب وجود دارد که بر اساس آن می باید خود را از نظر مبانی فکری و معرفت شناختی همانند غرب نمود تا راه ترقی را بپیماییم.

۵۸- الگوی تعالی اسلامی پیشرفت های فناوری و رفاهی، قانون گرایی و رهایی از استبداد را امری ضروری می خواند، اما نه بر پایه ی نگاه معرفت شناسانه غربی.

۵۹- یکی از پیش زمینه های الگوی تعالی اسلامی، پیشینه تاریخی مسلمانان بود: پس از ظهور اسلام مسلمانان در سایه تعالیم اسلامی به عزت و شکوه و پیشرفت های چشمگیری دست یافتند و تا قرن چهارم هجری قمری به تمدنی شکوفا رسیدند که به «عصر طلایی» شهرت دارد.

۶۰- تلاش مسلمانان در دو قرن اخیر برای بیرون آمدن از ضعفی بود که بخشی از آن به دلیل سلطه استعمار و بخشی دیگر به سبب سیطره حاکمان نالایق اسلامی ایجاد شده بود.

www.darskhoun.ir

۶۱- یکی از نقاط عطف و آغازین بیداری اسلامی در ایران معاصر که به شکل گیری و تکامل الگوی تعالی انجامید، جنگ های ایران و روس در دوران قاجار بود؛ الگوی تعالی اسلامی با قیام تنباکو و جنبش عدالت خانه که به انقلاب مشروطیت انجامید، روند تکاملی خود را در عصر قاجار طی نمود؛ در عصر پهلوی نیز این الگو در چالش با ترقی خواهی غربی، در قالب جنبش های مختلف بروز کرد، تا اینکه در دهه ی ۴۰ و ۵۰ شمسی با مطرح شدن موضوع حکومت اسلامی، وارد مرحله تازه ای گردید که در نهایت به شکل گیری انقلاب اسلامی انجامید.

۶۲- در الگوی تعالی اسلامی رسیدن به پیشرفت و تعالی تنها در سایه دلبستگی به فرهنگ خودی(اسلام) و جلوگیری از تسلط بیگانگان میسر است، الگویی که بی شک به دنبال استقلال طلبی و هویت خواهی شکل خواهد گرفت.

۶۳- متفکران اسلامی معاصر، موضوع احیای تمدن اسلامی را به عنوان راهی برای نجات مسلمانان و رسیدن به عزت و افتخار مجدد، مطرح نمودند.

www.darskhoun.ir
خلاصه

فصل سوم

۶۴- در جنگ های ایران و روس علمای مذهبی در راستای حفظ بلاد اسلامی از تسلط کفار، فتوای جهاد را صادر نمودند. این حرکت علمای مذهبی از اولین اقداماتی است که در ایران معاصر، در راستای نفی استعمار و بیرون آمدن از وضعیت موجود صورت گرفت.

۶۵- در حقیقت حفظ اساس اسلام و دین در تقابل با استبداد داخلی و به کار بستن قاعده نفی سبیل در رویارویی با استعمارگران خارجی، از نخستین حرکت هایی است که در شکل گیری نگرش پیشرفت و تعالی مؤثر بود.

۶۶- قاعده نفی سبیل بر اساس آیه «وَلَن يَجعَلَ اللهُ لِلكافرينَ عَلَى المُؤمِنينَ سَبيلاً» شکل گرفته است و سلطه کافران بر مسلمانان را نفی می کند.

۶۷- در تفکر نوین انقلابی شیعی، تفسیرهای «دعوت کننده به آرامش»، «انفعال» و «تسلیم» کنار نهاده شد و روحیه انقلابی و مبارزه، جایگزین آن گردید؛ مبنای اساسی که الگوی تعالی در ابتدا بر آن تأکید داشت، لزوم استقلال از بیگانگان و نفی استعمار بود.

۶۸- پس از آشنایی با غرب برخی از دولتمردان، گفتمان تغییر از درون حاکمیت را به وجود آوردند و با تلاش های کسانی چون عباس میرزا، قائم مقام فراهانی، امیر کبیر و میرزا حسین خان سپهسالار، اصلاحاتی از درون نظام صورت گرفت؛ نگرش اصلاح طلبانه افرادی چون سپهسالار که در قالب نگرش ترقی غربی بود، نهاد دینی را تضعیف کرد.

۶۹- حاج ملا علی کنی از جمله روحانیان مخالف مداخله بیگانگان و امتیاز دادن به بیگانگان بود؛ رفتار وی با سپهسالار، شاخص ترین برخورد نهاد دینی و علمای شیعه با ارکان حکومت قاجار تا زمان شکل گیری نهضت تحریم تنباکو است.

www.darskhoun.ir

۷۰- مشیرالدوله نیز از کسانی بود که با تأکید بر اصلاح از درون نظام در چالش با دیدگاه مذهبی قرار داشت.

۷۱- نهضت تنباکو را می توان یکی از گام های مهم در روند شکل گیری و تکامل الگوی پیشرفت و تعالی دانست که نفی سلطه بیگانگان ا در پی داشت.

۷۲- در سومین سفر ناصر الدین شاه به خارج کشور، با تلاش های امین السلطان و ملکم خان، امتیاز خرید و فروش انحصاری توتون و تنباکو به مدت ۵۰ سال به یک شرکت انگلیسی داده شد؛ در تهران حاج میرزا حسن آشتیانی و در عتبات مقدسه در عراق نیز حاج میرزا حسن شیرازی رهبری مردم در مخالفت با این امتیاز را بر عهده گرفتند.

۷۳- اهمیت نهضت تنباکو در تکامل الگوی تعالی به دلایل گوناگونی بود، مانند: گستره جغرافیایی – وحدت در حرکت – نفوذ مرجعیت شیعه – غیاب روشنفکران در جریان نهضت – گسترش شبکه اطلاع رسانی در میان نهاد مذهبی – پیروزی جریان سیاسی و مذهبی بر استبداد داخلی و استعمار خارجی.

۷۴- قیام تنباکو خود مقدمه جنبش عدالتخانه و انقلاب مشروطیت گردید.

۷۵- تدوین نظریه های علمای شیعه با تکیه بر دو اصل «حفظ اساس اسلام» و «نفی سبیل»، آشتی این نهاد دینی با حکومت فاسد و مستبد را ناممکن ساخت. علمای شیعه در آغاز از حکومت فقط دادگری، تأسیس عدالت خانه و اجرای قوانین اسلام را می خواستند.

۷۶- در سال ۱۲۸۳ شمسی نهضتی با عنوان عدالت خانه شکل گرفت که نهادی بومی و همه فهم به شمار می رفت. در حقیقت عدالت خانه، نهادی برای رسیدگی به شکایات مردم از دولت بود.

۷۷- نهضت عدالت خانه بر مبنای دلبستگی به داشته های خودی و نفی بیگانگان شکل گرفت.

۷۸- روشنفکران دوران مشروطه از حیث وابستگی سیاسی به دو گروه وابسته و غیر وابسته تقسیم می شدند که وابستگان، برخی از مقام های عالی رتبه دولتی بودند کهبه دربار وابسته بودند.

۷۹- شبه ترقی غرب گرا در اواخر قاجار بر مشروطیت تسلط یافت؛ شعار «از فرق سر تا نوک پا باید فرنگی شود» و نفی هر آنچه داریم، مهم ترین نگره این گروه بود.

۸۰- چالش میان دو الگوی شبه ترقی غرب گرا و تعالی اسلامی در عصر مشروطه، را می توان در قالب دو نگرش «مشروطه مشروعه» برمبنای اسلام و «مشروطه غربی» جستجو کرد. هر چند هر دو بر محدود شدن استبداد و قانون گرایی تأکید می کردند، تفاوت اساسی آنها در این بود که در مشروطه مشروعه، بحث از محدودیت استبداد و قانون گرایی، در قالب شرع اسلام مطرح می شد، حال آنکه مشروطه غربی این موضوع را در قالب قانون عرف و بر مبنای نگاه اومانیستی خود و ضدیت با مذهب دنبال می کرد.

۸۱- تلاش های شیخ فضل الله نوری برای تدوین متمم قانون اساسی و اقدامات مرحوم نائینی در توضیح مشروطه بر اساس مبانی اسلامی، را می توان از جمله تلاش های علما برای مقابله با مشروطه خواهان غرب گرا دانست.

۸۲- عمده دلایل شکست مشروطه عبارتند از: حذف نگرش مشروطه مشروعه – اختلاف گسترده در میان رهبران آن – مشکلات داخلی که شامل مشکلات اقتصادی، سیاسی و اجتماعی می شد – تغییر رویکرد انگلستان درباره ایران.

۸۳- انگلیسی ها ابتدا موافق حرکت مشروطه بودند لیکن بعداً مخالف شدند؛ انگلیسی ها پس از آنکه توانستند با معاهده ای با روس ها به اهداف خود برسند، دست از حمایت مشروطه خواهان بر داشتند.

۸۴- رضاخان در سال ۱۲۹۹ شمسی از سوی انگلیسی ها به همراه سید ضیاء الدین طباطبایی برای انجام کودتای نظامی انتخاب شد. علت انتخاب وی برای فرماندهی کودتا، قدرت خشونت آمیز، قلدری، انضباط و کم سوادی او بود.

www.darskhoun.ir

www.darskhoun.ir
خلاصه

فصل چهارم

۸۵- رضاخان در سال ۱۲۹۹ با همکاری سید ضیاء موفق شد تا دولت را ساقط کندو بعد از چهار سال در ۱۳۰۴ هم حکومت را از قاجارها گرفته و سلسله پهلوی را تشکیل داد.

۸۶- رضاخان به دلیل نداشتن هویتی سلطنتی در خانواده اش در راستای منسب سازی شاهانه برای خود به باستان گرایی پرداخته و خود را به سلسله اشکانیان منصوب می داشت لذا نام خانوادگی خود پهلوی را انتخاب کرد.

۸۷- در مدت ۱۵ سال از سال ۱۳۰۵ تا ۱۳۲۰ اقدام های رضاخان همگی در جهت تجدد ایران با دیدگاهی غرب گرایانه طی شد. تغییراتی که وی در صدد انجام آنها بر می آمد توأم با اجبار و الزام از طرف حکومت بود و همه نهادهای سیاسی و مذهبی و اقتصادی را در بر می گرفت.

۸۸- حکومت رضاشاه مبتنی بر سه اصل ارتش ، بوروکراسی و دربار بود و به همین دلیل استبداد رضاخانی به استبداد منور مشهور است. به دلیل همین سه اصل حکومت رضاخان از ثبات سیاسی برخوردار بود، اما با توجه به ساختار حکومت دیکتاتوری وی، جامعه ی ایران از نظر سیاسی دچار انسداد گردید.

۸۹- تجددگرایی در زمان پهلوی دوم نیز ادامه یافت اما با عنوان جدید توسعه در ایران، در این دوران در سیاست خارجی ایران، آمریکا جای انگلستان را گرفت و به تدریج برنامه های پهلوی دومدرباره تغییرات اجتماعی از الگوهای آمریکایی اخذ شد. بافت مذهبی جامعه ایران مهم ترین علت عدم پیروزی شاه پسر در انجام سریع و صد در صد آن برنامه ها بود.

۹۰- پس از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ روند فرد محوری حکومت محمدرضا شاه تسریع یافت.

۹۱- ساختار سیاسی دولت پهلوی اول با دولت های قاجار، تفاوت چندانی نداشت و استبداد نظامی رضاشاه راه را برای هرگونه آزادی های سیاسی و مشارکت مردمی مسدود ساخت؛ حیات سیاسی مردم در زمان رضاشاه به سبب کنترل دیکتاتورمآبانه ی همه امور کشور و سرکوب مخالفان، بسیار بی رمق بود.

۹۲- مهم ترین گروهی که از استبداد رضاخان حمایت می کرد، روشنفکران غرب گرایی نظیر تقی زاده بودند که به مفهومی به نام «استبداد منور» اعتقاد داشتند. اینان معتقد بودند که ایرانیان صلاح خود را نمی دانند، می باید با استفاده از استبداد منور، تجدد را بر جامعه ایران تحمیل نمود.

۹۳- عصر پهلوی اول در ایران مقارن با عصر نوسازی و رواج نظریه های غربی در این زمینه است؛ از دوره پهلوی اول به بعد مدرنیزاسیون ایران به شیوه غربی آغاز شد.

۹۴- نوسازی مفهومی است که در ادبیات علوم اجتماعی به فرایند تغییرات اجتماعی بر مبنای مدرنیته و برای رسیدن به جامعه مدرن غربی اطلاق می گردد.

۹۵- تأثیرات فکری نهضت مشروطیت و حضور طبقه جدید تحصیل کردگان غرب در کنار طبقه حاکم، سبب رویکرد پهلوی اول به مدرن سازی کشور به شیوه غربی شد. این مسئله در کنار تحولاتی که مصطفی کمال آتاتورک در ترکیه به راه انداخت، توجه شاه و حامیان وی را به خود جلب کرد و آنان را به اقتباس از اقدامات ضدمذهبی آتاتورک فراخواند.

۹۶- نوسازی رضاشاه با تأکید بر عنصر تقلیدگرایی از غرب (شبه ترقی غرب گرا) آغاز شد که برگرفته از مبانی مدرنیته بود. از جمله این اقدامات رضاخان: ایجاد بانک سرمایه گذاری با هدف دراز مدت ایجاد جامعه ای شبه غربی – غیر دینی کردن جامعه – ترویج ملی گرایی افراطی – توسعه سرمایه داری دولتی.

www.darskhoun.ir
خلاصه

۹۷- تأسیس بانک و راه آهن، ایجاد مدرسه و دانشگاه به سبک اروپایی و احداث کارخانه های جدید، اقداماتی بود که ناسیونالیسم شبه مدرن، آن را به هر قیمتی برای رسیدن به کاروان ترقی ضروری می دانست.

۹۸- بانک ملی یکی از نخستین اقدامات رضاخان بود که به کمک کارشناسی آلمانی محقق شد، اما از نگاه کارشناسان اقتصادی، اقدامی ناسنجیده و بیهوده بود، چرا که اولاً سیاست های مکملی که گسترش فعالیت های آن را تأمین کند، مورد توجه قرار نگرفت و از سویی بانک ملی فقط نهادی موازی برای صرافان سنتی بود.

۹۹- پروژه ی راه آهن اگرچه یک اقدام زیر ساختی بود، ظرفیت بهره برداری از آن تا سال ها بسیار اندک بود و هیچ توجیه اقتصادی را در بر نداشت.

۱۰۰-برخی از نویسندگان از آنچه در عصر پهلوی اتفاق افتاد، به شبه مدرنیسم یاد می کنند. برای «شبه مدرنیسم» دو ویژگی بیان شده است:

۱. با اینکه اندیشه و آرمان هایی اجتماعی را در خود دارد، با فرهنگ و تاریخ جامعه بیگانه است.
۲. برخلاف مدرنیست های اروپایی به ندرت از اندیشه ها، ارزش ها و روش های اروپایی، شناخت واقعی دارد.

۱۰۱-از اقدامات مخرب پهلوی اول در حوزه فرهنگ می توان به کشف حجاب و همسان کردن لباس مردان اشاره نمود.

۱۰۲-فرایند هویت خواهی دوره پهلوی با دوره قاجاریه و روند وابستگی به غرب آمیزه ای از سه محور باستان گرایی، تجددگرایی و مذهب زدایی بود. به طور کلی اقدامات فرهنگی رضاشاه بر سه محور ناسیونالیسم باستان گرایی، تجددگرایی و مذهب زدایی قرار داشت.

www.darskhoun.ir

۱۰۳-اقدامات رضاشاه در جهت باستان گرایی عبارتند از: ترویج باستان گرایی افراطی با تأکید بر یکتایی نژاد آریایی – پرداختن به تاریخ شاهان قدیم و نشان دادن عظمت آنان – بازسازی آثار باستانی که به زعم شاه، سیمای درخشان تمدن پرشکوه ایران کهن بود.

۱۰۴-حضور میسیون های مذهبی، تأسیس مدارس جدید به سبک اروپایی، تأسیس کانون ها و انجمن های روشنفکری، ترویج بی حیایی در میان زنان، کشف حجاب بانوان و نیز تغییر نظام آموزشی، از جمله فعالیت هایی بود که در دوره پهلوی در جهت تجددگرایی و مذهب زدایی انجام شد.

۱۰۵-درک دولت نوگرا از تمدن جدید، سلوک و رفتار تجددمآبانه و تغییر در ظواهر بود، نه شکوفایی اندیشه و فرهنگ.

۱۰۶- از سوی شورای عالی معارف، نظام آموزشی مدارس فرانسه به عنوان الگوی مدارس ایرانی پذیرفته شد و بدین ترتیب آموزشگاه های جدید، هنرستان های صنعتی و دانش سراهای مقدماتی و عالی، به همراه معلمان اروپایی به شکلی مختلط تأسیس گردید. به طور کلی سازمان های مذکور به سه منظور پی ریزی شد: یکی آماده سازی اذهان عمومی برای پذیرش تغییرات سیاسی و اجتماعی و همسو شدن با آن و سعی در القای برخی مفاهیم مانند شاه پرستی و میهن دوستی، دوم ارائه تحلیل هایی برای توجیه عملکرد نهاد های حکومتی و سوم نیز ایجاد یکپارچگی فکری در میان مردم و نفی فرهنگ بومی.

۱۰۷-قیام مسجد گوهرشاد در مقابله با سیاست کشف حجاب اتفاق افتاد.

۱۰۸-الگوی تلقی در عصر پهلوی دوم در قالب توسعه مطرح شد.

۱۰۹-وضعیت اقتصادی ایران بعد از جنگ جهانی دوم در وضعیت نامطلوبی قرار داشت. این وضعیت، بر جمعیت کشور به ویژه شهرهای بزرگ تأثیرات مخربی بر جای نهاد که مهم ترین آن، تورم بیش از حدی بود که در سال های نخستین جنگ به وجود آمد.

۱۱۰-دهه ۱۳۲۰ شمسی در ایران و وجود مشکلات اقتصادی، مقارن با پایان جنگ جهانی دوم و شکل گیری نظام دوقطبی در جهان است که در آن بلوک شرق و غرب افزون بر واقع شدن در جنگ سرد، با یکدیگر برای جذب کشورهای مهم جهان سوم و قرار دادن آنها در زمره کشورهای حامی خود در رقابت بودند.

۱۱۱-پس از جنگ جهانی دوم (سال ۱۳۲۰) با حضور آمریکا و نفوذ این کشور بر اقتصاد و سیاست ایران رو به روییم که تا زمان پیروزی انقلاب اسلامی ادامه دارد، هر چند نفوذ گسترده و جدی آمریکا از کودتای ۲۸ مرداد به بعد آغاز شد.

۱۱۲-امریکا می خواست نظم اقتصادی بین المللی جدیدی بنا نهد تا از انزوای قبلی بیرون آید و بر آن بود تا حرکت آزاد سرمایه در سطح جهانی را تأمین و آن را تضمین نماید و مانع از آن شود که دنیا به بلوک بندی های تجاری انحصاری در قبل از جنگ جهانی دوم بازگردد، امری که در آخرین مراحل جنگ سبب تیرگی میان سه قدرت بریتانیا، شوروی و آمریکا در ایران شد.

۱۱۳-سیاست های توسعه که در جهت ترقی خواهی و با الگوی غربی صورت گرفت، فرهنگ خاصی را تبلیغ می نمود که متعلق به ساختار اجتماعی و فرهنگی غرب بود. در حقیقت برای رسیدن به توسعه، لازم بود تحولات فرهنگی و ارزشی در جامعه ایران اتفاق افتد تا فرهنگ موجود را متناسب با فرهنگ توسعه به پیش برد. پهلوی دوم در راستای پیشبرد اهداف توسعه تلاش کرد تا با هویت سازی جدید و به چالش کشیدن هویت فرهنگی پیشین، زمینه را برای چنین تغییری در فرهنگ ایجاد نماید.

۱۱۴-از نگاه اندیشمندان و جامعه شناسان توسعه، جامعه مدرن با زوال جامعه سنتی به وجود می آید که در نتیجه آن، اقتصاد معیشتی (مبتنی بر کشاورزی)، فرهنگ سنت گرا و نظام سیاسی (بر مبنای الیگارشی) از بین می رود و به جای آن، نظام اقتصاد صنعتی و سرمایه داری و فرهنگ مدرن می نشیند. برای رسیدن به این هدف، برنامه مدرنیزاسیون غربی در ایران با پنج برنامه توسعه اقتصادی-اجتماعی از اواسط دهه ۱۳۲۰ تا ۱۳۵۶ شمسی در ایران اجرا شد.

۱۱۵- برنامه های توسعه در حوزه اقتصاد در پی صنعتی سازی وابسته ایران، در حوزه اجتماعی، خواهان ایجاد طبقه متوسط جدید و در حوزه فرهنگی نیز به دنبال تضعیف و تخریب فرهنگ دینی و حاکم کردن فرهنگ غربی در ایران بود.

۱۱۶-علل ناکامی برنامه های توسعه در ایران :

۱. مذهبی بودن بسیاری از اعضای طبقه متوسط جدید که شکاف عمیق بین آنها و حکومت را تشدید کرد و سبب شد که هدف رژیم برای استفاده از فرهنگ شاهنشاهی و ترویج باستان گرایی با شکست روبرو گردد.
۲. ایدئولوژی شاهنشاهی در دنیای مدرن، با الگوهای نوین حکومتی در جهان نیز همسو نبود و نمی توانست قشرهای تحصیل کرده را به خود جلب کند.
۳. توجه نداشتن به فضای باز سیاسی بعد از سال ۱۳۴۲، مانع رشد نهادهای مشارکتی در ایران شد.

www.darskhoun.ir
خلاصه

۴. عدم مشروعیت سیاسی شاه به لحاظ تاریخی به خصوص پس از کودتای ۲۸ مرداد.
۵. ریشه های قومی و مذهبی و اثرپذیری فرهنگی مردم و طبقات مختلف از روحانیت و شعایر فرهنگ دینی .

۱۱۷-با کودتای ۲۸ مرداد روند فردمحوری در حکومت محمدرضا آغاز گردید. برخی تحلیل گران، آغاز فردمحوری در رژیم پهلوی دوم را به حمایت آمریکایی ها از وی مرتبط می دانند.

۱۱۸-شاه بعد از کودتای ۲۸ مرداد به جای نوسازی نظام سیاسی، عمدتا قدرتش را بر سه پایه نیروهای مسلح و امنیتی، شبکه حمایتی دربار و دیوان سالاری گسترده دولتی قرار داد و بدین سان فاصله و استقلال خود را از گروه های اجتماعی بیشتر کرد. در این زمینه افزایش شمار نیروهای مسلح ونیروهای امنیتی همچون ساواک و بازرسی شاه و رکن دوی ارتش به عنوان مهمترین پشتوانه حفظ نظام سیاسی، در اولویت قرار گرفت.

۱۱۹-فعالیت احزاب سیاسی بعد از کودتای ۲۸ مرداد سال ۱۳۳۲ ممنوع شد.

۱۲۰-پس از کودتای ۲۸ مرداد، سرنوشت داخلی ایران با تحولات داخلی آمریکا گره خورد؛ مهم ترین این تحولات در سال ۱۳۳۹ (ابتدای دهه ۱۳۴۰)، پیروزی کندی در انتخابات ریاست جمهوری این کشور است، وی شعار جدیدی مبنی بر اصلاح ساختار سیاسی، اجتماعی و اقتصادی حکومت های دیکتاتوری در کشورهای جهان سوم سر داد، شعاری که در نظام سیاسی ایران نیز سایه افکند.

۱۲۱-روی کار آمدن کِندی فشارهای بیشتری بر رژیم شاه برای ایجاد فضای باز سیاسی و انجام اصلاحات ایران وارد آورد که موجب تحرک نیروهای مخالف ملی-مذهبی و حذب توده گردید، اما این آزادی های سیاسی نسبی با سرکوب قیام مردم در ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ دیگر بار محدود شد و دوره جدیدی از تمرکز و استبداد (که از آن به استبداد نفتی تعبیر می شود) آغاز گردید.

۱۲۲-شاه نخست وزیری تشریفاتی می خواست و هویدا که از سال ۱۳۴۳ تا ۱۳۵۶ این سمت را عهده دار بود، به خوبی این نقش را ایفا نمود.

۱۲۳-ویژگی های دوران استبداد نفتی (دوران هویدا) :

۱. سازمان های حکومتی اختیارات مستقلی نداشته یا از اندک اختیاری برخوردار بودند.
۲. اختیارات استان ها کاهش یافت و تمرکزگرایی بیشتر شد.
۳. نیمی از سناتورهای سنا انتصابی بودند و این مجلس ابزاری در دست شاه بود.
۴. مجلس شورا پس از کودتا زیر سلطه نیروهای امنیتی قرار گرفت و تنها تأییدکننده تصمیم های شاه بود.

۱۲۴-بر اساس قانون اساسی که در جریان نهضت مشروطیت تدوین شد، رژیم ایران مشروطه سلطنتی بود. اصل مشروطیت به عنوان نهادی که از استبداد و ظلم شاه جلوگیری می کرد، به شکل های مختلف از سوی شیخ محمد حسین نائینی، تبیین و مؤیدات شرعی آن بیان شد. از سویی در قانون اساسی آمده بود که باید ۵ نفر مجتهد طراز اول دینی برای حفظ اسلامیت و مشروعیت نظام، بر مصوبات مجلس نظارت می کردند، اصلی که به کوشش شیخ فضل الله نوری در این قانون گنجانده شد.

www.darskhoun.ir

۱۲۵-موارد نقض قانون اساسی توسط محمدرضا پهلوی:

۱. در سال ۱۳۲۸ به منظور تقویت سلطنت و تضعیف حقوق ملت، مجلس مؤسسان تشکیل شد و اصل ۴۸ قانون اساسی تغییر یافت و حتی اختیار انحلال مجلس شورای ملی و مجلس سنا به شاه سپرده شد.
۲. اصل نظارت مجتهدان بر مصوبات مجلس شورا تعطیل شد.
۳. در انتخابات مجلس مداخله کرد.
۴. احزاب سیاسی یکی پس از دیگری سرکوب و تعطیل گردید.

۱۲۶-سطح پایین نهادمندی سیاسی و ماهیت شخصی قدرت و انحصار آن و همچنین گسترش فساد، از جمله ویژگی های اصلی حوزه سیاست در دوره دوم پهلوی بود.

۱۲۷-غالب رژیم های سیاسی در بستر نوسازی و یا در فرایند توسعه، به سکولاریسم روی می آورند.

۱۲۸-دولت پهلوی به منظور نهادینه کردن هنجارها و ارزش های مربوط به توسعه تلاش کرد تا فرهنگ بومیِ برگرفته از دین را به چالش کشاند و به جای آن فرهنگ غرب را رواج دهد.

۱۲۹-ترویج باستان گرایی موجب شد تعریفی خاص از ایرانی گرایی و هویت شبه ایرانی آغاز گردد. تعریفی که به عمد عنصر مذهب در آن مغفول ماند و به جای آن، سنت های باستانی از ارکان اصلی آن شد.برگزاری جشن های شاهنشاهی و تغییر تقویم هجری به شاهنشاهی، از جمله اصلاحاتی بود که رژیم برای ترویج شبه ایرانی گرایی به راه انداخت. مبدأ تقویم شاهنشاهی، بنیان گذاری شاهنشاهی ایران به دست کوروش بود که ایرانیان را ناگهان از ۱۳۵۵ به سال ۲۵۳۵ شاهنشاهی برد.

www.darskhoun.ir

۱۳۰-ایدئولوژی شاهنشاهی به مثابه یکی از اجزای مهم نظام سلطنتی، «شاه شاهان» را به عنوان نماد حاکمیت بلامنازع معرفی کرد و او را سایه خدا شمرد.

۱۳۱-انقلاب سفید شاه و رفراندوم شاه و ملت، برای نفی مظاهر مذهبی بود. اقدامات دیگری چون ایجاد سپاه دین و تأسیس دانشکده الهیات در دانشگاه تهران، حذف سوگند به قرآن مجید در مجلس و نیز تبعید رهبران مذهبی شیعه به ویژه امام خمینی در همین راستا ارزیابی می شود.

۱۳۲-از رفتارهای متناقض دولت پهلوی، شعار عزتمندی در کنار وابستگی به آمریکا بود.

۱۳۳-شفاف ترین اقدامی که برای رژیم شاه هزینه سنگینی داشت، لایحه کاپیتولاسیون و تصویب آن در مجلس شورای ملی بود که مصونیت قضایی مستشاران و مأموران آمریکایی را در ایران تضمین می کرد، امری که حاکی از وابستگی و سرسپردگی رژیم پهلوی بود.

۱۳۴-دفاع از هویت ایرانی و تقابل با فرهنگ اسلامی نیز از دیگر رفتارهای متناقض دولت پهلوی به شمار می رود.

۱۳۵-رضاخان به دلیل نداشتن هویتی سلطنتی در خانواده اش در راستای منسب سازی شاهانه برای خود به باستان گرایی پرداخت و خود را به سلسله اشکانیان منصوب داشت لذا نام خانوادگی پهلوی را انتخاب کرد.

www.darskhoun.ir
خلاصه

فصل پنجم

۱۳۶-الگوی پیشرفت و تعالی روند تکاملی خود را در عصر پهلوی طی نمود و در واکنش به غرب گرایی، به حفظ هویت و نفی تسلط بیگانگان بر کشور پرداخت و برای پیشرفت، راهکارهایی را بر اساس مبانی معرفت شناسی و انسان شناسی اسلامی عرضه داشت.

۱۳۷-فرایند تکاملی الگوی پیشرفت و تعالی بر اساس مبانی دینی، با نفی استعمار آغاز می گردد. این فرایند در عصر پهلوی اول در قالب اعتراضات و قیام های مردمی و در نقد غرب گرایی پهلوی اول ادامه یافت و سپس در قالب جنبش های استقلال طلبانه نظیر ملی شدن صنعت نفت تجلی نمود و در آخر نیز با طرح نظریه حکومت اسلامی و هویت خواهی و استقلال طلبی زمینه های شکل گیری انقلاب را فراهم آورد.

۱۳۸-نزاع درون قدرتی ایران معاصر به ویژه با هدف توسعه و با رویکردی هویت خواهانه، بین سه الگو بوده است: شبه ترقی گرایی از جنس غرب گرایی، شبه ترقی خواهی از جنس باستان گرایی و تعالی خواهی اسلامی. تعارض بین این رویکردها به پیروزی انقلاب اسلامی با غلبه نگرش تعالی خواهی اسلامی انجامید.

۱۳۹-دوره پهلوی اول (۱۳۰۴_۱۳۲۰) را می توان دوره خصومت شدید علیه فرهنگ اسلامی و نهادهای دینی دانست. علمای دینی تلاش کردند فعالیت در این دوران در قالب تحرکات فرهنگی و ایجاد بستر برای رشد فرهنگی جامعه نمود یابد؛ تأسیس حوزه علمیه به کوشش آیت الله شیخ عبدالکریم حائری یزدی را می توان در این راستا تلقی کرد که عمده نتیجه آن، انتقال مرکزیت مرجعیت شیعه از حوزه نجف به این حوزه بود.

۱۴۰-علمای پیش از آیت الله حائری در بُعد سیاسی و انقلابی با دو ضلع استعمار و استبداد درگیر بودند، او به ضلع سوم، یعنی لائیتیسمِ در حال پیشروی توجه کرد و به عنوان جبهه اصلی در برابر دین، به مقابله با آن پرداخت. تقویت فرهنگ دینی از سوی آیت الله حائری بعدها سبب تفوق اندیشه دینی بر سکولاریسم شد.

۱۴۱-از رویدادهای مهم عصر رضاخان، قیام مسجد گوهرشاد در تیر ۱۳۱۴ بود. یکی از علمای مشهد به نام آیت الله حسین قمی در اعتراض به ترویج کلاههای اروپایی به تهران آمد تا شکایتش را به رضاشاه تسلیم کند، اما او دستگیر و زندانی شد. در واکنش به دستگیری وی، تجمعات اعتراض آمیزی در مسجد گوهرشاد اتفاق افتاد که با کشتار مردن به دست نظامیان سرکوب شد.

۱۴۲-با شکست دیکتاتوری رضاشاه و تبعید وی در ۲۵ شهریور ۱۳۲۰ فضای سیاسی نسبتاً باز شد و نیروهای مذهبی کوشش های خود را برای از میان بردن فضای ضد دینی تحمیل شده بر جامعه و احیای اندیشه دینی و بیداری اسلامی آغاز کردند. در این دوره حوزه علمیه قم با وارد کردن نخستین نسل دانش آموختگان نواندیش خود، حیات نوینی را برای هدایت مذهبی جامعه به ارمغان آورد.

۱۴۳-نیروهای مذهبی در اوایل دهه ۱۳۲۰، با اندیشه های احمد کسروی، مبانی کمونیسم و باورهای بهائیت مبارزه می کردند و در این میان تلاش هایی برای گسترش حجاب بانوان انجام می دادند. کتاب کشف الاسرار امام خمینی در تبلیغ و تبیین مطالب بالا نگاشته شده است.

۱۴۴-ورود آیت الله بروجردی به عرصه مرجعیت از رخدادهای دهه ۱۳۲۰ بود.

www.darskhoun.ir
خلاصه

۱۴۵-در دهه ۱۳۲۰ و ۱۳۳۰ دو رکن دیگر نیز به ارکان فعالیت جنبش بیدارگری اسلامی افزوده شد : یکی مطبوعات دینی و دیگری شاخه یا گرایش دین باور جنبش دانشجویی. ویژگی جدید فعالان مذهبی مطبوعات این بود که افزون بر روحانیون، دانش آموختگان دانشگاه های داخل و خارج نیز به نویسندگی مذهبی روی آوردند و در شناساندن اسلام به نسل جوان کوشیدند.

۱۴۶-یکی از بارزترین صحنه های پیروزی جنبش بیداری اسلامی و حرکت در راستای تعالی خواهی، در نهضت ملی شدن صنعت نفت نمودار شد که مهم ترین حرکت ضد استعماری دهه ۱۳۲۰ به شمار می رود. در جریان ملی شدن صنعت نفت، دو گرایش فکری ملی و مذهبی به هم رسیدند و با اقدامات متحدانه خود در دفاع از حقوق مردم و با تکیه بر قاعده « نفی سبیل » به نفی سلطه انگلیس بر ایران پرداختند.

۱۴۷-قیام ۳۰ تیر ۱۳۳۱ که با فتوای آیت الله کاشانی صورت گرفت، یکی دیگر از نمودهای بیداری اسلامی در ایران بود که در واقع اوج قدرت و نیرومندی مرجعیت شیعه و نهاد دینی را در مسائل سیاسی می نمایاند.

۱۴۸-آیت الله بروجردی برای خروج روحانیت شیعه از انزوای مذهبی در جهان اسلام هیئت هایی از مبلغان و اندیشمندان مذهبی حوزه علمیه قم را برای رسیدگی به امور شیعیان و مسلمانان به کشورهای گوناگون روانه کرد و در اروپا، امریکا، آفریقا و آسیا نیز مراکز اسلامی ویژه شیعیان تأسیس کرد.

۱۴۹-دهه های ۱۳۴۰ و ۱۳۵۰ با توجه به احیای تفکر دینی و روند تکاملی تعالی طلبی، در تاریخ معاصر ایران و شکل گیری زمینه های پیروزی انقلاب اسلامی جایگاه ویژه ای دارد. در این دهه ها، جریانی اصیل در شکل و محتوای حقیقی آن در عرصه تفکر نوین دینی پدید آمد که رهبر واقعی و بی منازع آن امام خمینی بود.

www.darskhoun.ir

۱۵۰-آیت الله بروجردی در فروردین ۱۳۴۰ در گذشت؛ پس از رحلت وی روحانیان دریافتند که تنها راه نجات اسلام از تسلط مکتب های فکری رقیب، پرداختن به مبارزه عقیدتی – سیاسی و روی آوردن به مرجعیت دینی-سیاسی است.

۱۵۱-اسلام سیاسیِ احیا شده به کمک آرای امام خمینی که به طور مشخص با انتشار کتاب «کشف الاسرار» انتشار یافت، به تدریج اساس فعالیت و رقابت سیاسی شد. الگوی «ولایت فقیه» در دیدگاه امام خمینی فرایند تکاملی الگوی تعالی را رونق بسیاری بخشید، چه آنکه اصول و مبانی این تفکر، حاکی از نفی صریح سلطنت و «ضرورت تشکیل حکومت اسلامی» بود.

۱۵۲-تصویب لایحه انجمن های ایالتی و ولایتی در ۱۶ مهر ۱۳۴۱ اتفاق افتاد که با موضع گیری های امام خمینی مرحله اول نهضت اسلامی با عقب نشینی رژیم پهلوی و لغو این لایحه در آذر ۱۳۴۱ با موفقیت به پایان رسید.

۱۵۳-به دنبال سخنرانی امام خمینی در روز عاشورا (۱۳ خرداد ۱۳۴۲) ایشان و بسیاری از علما در شهر های مختلف دستگیر شدند.

۱۵۴-طی قیام ۱۵ خرداد بازاریان نیز با چرخشی معنادار، از ایدئولوژی ملی گرایانه دهه های پیش به سوی ایدئولوژی اسلام سیاسی روی آوردند. رویکرد نوین بازاریان از ویژگی های بیداری اسلامی دهه ۱۳۴۰ است.

۱۵۵-از ویژگی های قیام ۱۵ خرداد سرعت بالای پیام رسانی این قیام و شرکت طبقات گوناگون مردم در آن بود.

۱۵۶-در فاصله ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ تا ۱۳ آبان ۱۳۴۳ امام خمینی با حکومت پهلوی مبارزه ای جدی داشت که سرانجام نیز در اعتراض به تصویب لایحه اعطای مصونیت قضایی به اتباع امریکایی در ۱۳ آبان ۱۳۴۳ دستگیر شد و به ترکیه و

www.darskhoun.ir
خلاصه

سپس به عراق تبعید شد؛ در این مدت امام خمینی اصول مبارزه ای را بنیاد نهاد که قواعد آن از سنت پیامبر و ائمه برگرفته شده بود و به حرکت های سیاست مداران حزبی هیچ گونه شباهتی نداشت.

۱۵۷-دانشجویان مذهبی با شخصیت های فعال و مبارز روحانی ارتباط داشتند که نامدارترین آنان در سال های نخستین دهه ۱۳۴۰ علامه طباطبایی، آیت الله مطهری و آیت الله طالقانی بودند.

۱۵۸-فعالیت های انجمن اسلامی در سال های ۱۳۴۰ بر محور دفاع از دین در برابر افکار مارکسیستی و اندیشه های غربی بود که بر همبستگی ملل مسلمان نیز تأکید می کرد.

۱۵۹-از نیمه دوم سال ۱۳۴۳ از لحاظ سیاسی سرآغازی دیگر برای استبداد سلطنتی بود و از این دوره به بعد بر اثر سرکوب گسترده رژیم، نهضت تا سال ۱۳۴۶ دچار رکود مقطعی گردید.

۱۶۰-اندیشه های افرادی چون جلال آل احمد و علی شریعتی نیز در خدمت تعالی خواهی و نفی ترقی خواهی بود. آل احمد که با کنار نهادن اندیشه مارکسیسم بار دیگر به اسلام پناه آورده بود، با نگارش کتاب های «غرب زدگی» و «در خدمت و خیانت روشنفکران» به تبیین ابعاد غرب زدگی و روشنفکری پرداخت. وی اسلام شیعی را عنصری تفکیک ناپذیر از هویت ایرانی معرفی کرد و برای روحانیان جایگاهی شایسته قائل شد. در نظر آل احمد، مذهب شیعه ایدئولوژی مناسبی برای بسیج سیاسی است.

۱۶۱-فعالیت های فکری دکتر شریعتی نیز سبب ایجاد تحرک اسلامی در قشر دانشگاهی و دور کردن آنان از تفکرات غرب گرایانه و مارکسیستی، اهمیت شایانی داشت. او با گفتمان «بازگشت به خویشتن»، گفتمان «غرب زدگی» آل احمد را پی گرفت.

www.darskhoun.ir

۱۶۲-بیداری اسلامی و روند تکاملی تعالی طلبی از سال ۱۳۴۸ با طرح نظریه حکومت اسلامی از سوی امام خمینی وارد مرحله تازه ای گردید. ایشان نظریه حکومت اسلامی را با عنوان «ولایت فقیه» در مسجد شیخ انصاری نجف آغاز کرد. و کوشید تا اثبات کند:

۱. فقها و علمای مسلمان، حکومت و ولایت دارند.
۲. دین از سیاست جدا نیست.
۳. ایدئولوژی اسلامی فراتر از عبادات است و اسلام واقعی دینی سیاسی-اجتماعی است.

۱۶۳-امام در جلسات بحث ولایت فقیه علیه رژیم ایران و کشورهای اسلامی نیز موضع می گرفت و آنها را عامل عقب ماندگی مسلمانان معرفی می کرد.

۱۶۴-در سال ۱۳۵۶ به دلایل مختلف، فضای مساعدی برای جنبش بیداری اسلامی به وجود آمد. که عبارتند از:

۱. روی کار آمدن دموکرات ها در امریکا.
۲. در گذشت مشکوک آیت الله سید مصطفی خمینی فرزند ارشد امام در این سال.
۳. مهم تر از همه درج مقاله توهین آمیز در روزنامه اطلاعات نسبت به امام.

۱۶۵-انقلاب اسلامی به دنبال الگویی بود که جامعه ایران را به دور از وابستگی به غرب، به پیشرفت رساند.

۱۶۶-اگرنقطه آغاز وضعیت انقلابی در ایران را ۱۷ دی ماه ۱۳۵۶، یعنی زمان چاپ مقاله توهین آمیز رشیدی مطلق به امام خمینی بدانیم، روز ۱۹ دی، نخستین روز حرکت جمعی است که به گونه ای گسترده و سازمان دهی شده ادامه یافت.

www.darskhoun.ir
خلاصه

۱۶۷-به دلیل سرکوب گروهها و احزاب تا سال ۱۳۵۵، در وضعیت انقلابی سال های ۵۶ و ۵۷ هیچ گروه یا حزب انقلابیِ مدعی قدرت وجود نداشت.

۱۶۸-اینکه چرا مردم به صورت گسترده به جبهه مخالفان رژیم پیوستند دلایلی چند دارد:

۱. شاه هرگز به گروه های مخالف اجازه فعالیت نداد و برای نیروهای جدید اجتماعی نیز فضای باز سیاسی به وجود نیاورد.
۲. توانایی روحانیان در بسیج مردم بسیار زیاد بود.
۳. وجود یک رهبر که فرمانش برای مردم در حکم واجب شرعی بود.

۱۶۹-اگر نقطه آغاز حرکت انقلاب را ۱۹ دی ۱۳۵۶ در نظر بگیریم، روند تحولات تا پیروزی انقلاب اسلامی به ۴ دوره تقسیم پذیر است:

۱. تظاهرات در سطح محلی
۲. گسترش تظاهرات مردمی در سطح کشور
۳. اعتصابات و تظاهرات گسترده
۴. مرحله سرنوشت ساز و کنش های جمعی

۱۷۰-اولین شهری که پس از درج مقاله توهین آمیز به امامخمینی تظاهرات کرده و سرکوب شد، قم بود. پس از آن چهلم شهدای قم در تهران و تبریز و دیگر شهرها اتفاق افتاد و تبریز سرکوب شد. عید نوروز سال ۵۷ عزای عمومی اعلام شد و این تظاهرات ها تا مرداد ۵۷ ادامه داشت.

www.darskhoun.ir

۱۷۱-نتایج حاصل از بررسی حوادث پس از توهین به امام خمینی در روزنامه عبارتند از :

۱. از شروع حرکت انقلابی، گروه ها و احزاب سیاسیِ شناخته شده نقشی در تحولات نداشتند.
۲. بیشتر تظاهرات از مساجد شروع می شد و به همین رو جنبه مذهبی آن مشهود بود.
۳. دعوت به راهپیمایی و تظاهرات عمدتاً از سوی رهبران انقلاب و به ویژه از جانب امام خمینی بود.

۱۷۲-مرحله گسترش تظاهرات مردمی در سطح کشور(مرداد تا مهر ۵۷) با آغاز ماه رمضان در سراسر کشور آغاز شد.

۱۷۳-در پی حادثه سینما رکس آبادان در ۲۸ مرداد، راهپیمایی های سراسری تشدید شد.

۱۷۴-رژیم برای فایق آمدن بر مردم، در ۱۷ شهریور، کشتار فجیع جمعه سیاه را در میدان ژاله به راه انداخت که موج اعتصابات و تظاهرات وسیع تری را به دنبال داشت و بازتاب آن در سطح جهانی، جایگاه رژیم را به شدت تضعیف کرد و به جریان انقلاب سرعت بیشتری داد.

۱۷۵-در پی فاجعه خونین ۱۷ شهریور، رژیم امیر عباس هویدا، وزیر دربار و نصیری، رئیس ساواک را زندانی کرد و تقویم شاهنشاهی را نیز لغو کرد. روحانیان شناخته شده و برخی از زندانیان سیاسی از زندان آزاد شدند و تعدادی از مراکز فساد و قمار نیز تعطیل گردید.(در مرحله اعتصابات و تظاهرات گسترده)

۱۷۶-اتفاقات مرحله اعتصابات و تظاهرات گسترده عبارتند از:

www.darskhoun.ir
خلاصه

۱. در ۱۹ مهر ماه، اعتصاب سه روزه مطبوعات در اعتراض به سانسور، اختناق و سلب آزادی مطبوعات.
۲. اعتصاب سراسری به مناسبت چهلم شهدای ۱۷ شهریور
۳. هجرت امام خمینی از نجف به پاریس در مهر ماه ۵۷
۴. اعتصاب کارگرانن و کارمندان صنعت نفت و تعطیلی صدور نفت در ۲۲ مهر ۵۷
۵. به خاک و خون کشیده شدن دانش آموزان و دانشجویان در ۱۳ آبان در دانشگاه تهران
۶. اعتصاب سراسری بنا به درخواست جامعه روحانیت در ۲۲ آبان، همراه با تعطیلی بازار و فریاد های شبانه الله اکبر بر بام ها

۱۷۷-اعتصاب و اعتراض در مؤسسات آموزشی، اعلام خطر بزرگی برای نظام حاکم است، ولی آنچه دولت را به بن بست می رساند، اعتصاب کارمندان است.

۱۷۸-ویژگی عمده مرحله اعتصابات و تظاهرات گسترده، استفاده از روش مقاومت بدون خشونت و راه اندازی اعتصابات بود.

۱۷۹-امام خمینی در آستانه ماه محرم در پیام تاریخی اول آذر ۱۳۵۷، حلول ماه محرم را سرآغاز پیروزی بر جنود ابلیس و محو کلمه باطل شمارد.

۱۸۰-اتفاقات مرحله سرنوشت ساز و کنش های جمعی (آذر تا بهمن ۵۷) عبارتند از:

۱. تظاهرات مردم سراسر کشور، در شب اول محرم
۲. راهپیمایی های سرنوشت ساز در تاسوعا و عاشورا
۳. خروج شاه و خاندانش در ۲۶ دی ۵۷
۴. راهپیمایی در سراسر ایران در هفتم بهمن ماه
۵. ورود امام خمینی در روز ۱۲ بهمن با استقبال پر شور مردم

۱۸۱-تضاد و تغایر احزاب سیاسی با انقلاب اسلامی از حیث اهداف و خواسته ها، موجب گردید که بیشتر احزاب به مخالفت با انقلاب برخیزند و یا تا حدودی با آن همراه گردند و سپس راه خود را جدا نمایند.

۱۸۲-حزب توده یکی از احزاب مارکسیستی است و پس از کودتای ۲۸ مرداد منفعل گردیده بود. در جریان انقلاب اسلامی سعی داشت با تغییر شعار مردم از «استقلال، آزادی، جمهوری اسلامی» به «استقلال، آزادی، عدالت اجتماعی»، در واقع به نفی جمهوری اسلامی بپردازد. و می کوشیدند «نه شرقی» را از شعار «نه شرقی، نه غربی، جمهوری اسلامی» حذف کنند.

۱۸۳-با توجه به فراگیر شدن گفتمان اسلام گرایی، حزب توده سعی کرد وجهه اسلامی از خود نشان دهند. مثلاً اعضای حزب توده به جای سوسیالیسم از عبارت «بینش توحیدی» و به جای پرولتاریا نیز از واژه «مستضعفین» استفاده می کردند.

۱۸۴-دلایل روی گردانی مردم از حزب توده عبارتند از: عدم تجانس اعتقادی – وابستگی به قدرت های بیگانه – مخالفت با اهداف و شعارهای انقلاب اسلامی.

www.darskhoun.ir

۱۸۵-سازمان چریک های فدایی خلق ایران گروهی مارکسیستی که در اوایل دهه ۴۰ با فعالیت مسلحانه، مبارزه خود را شروع کرده بود، در اوایل دهه ۵۰ تقریبا از میان رفت. این سازمان در جریان پیروزی انقلاب اسلامی نقشی ایفا نکرد. به سبب ناهماهنگی اعتقادی و اخلاقی یا به بیانی، تضاد ایدئولوژیکی و بی اعتقادی آنها بود و همچنین وابستگی مستقیم یا غیر مستقیم آنان به قدرت های خارجی، مورد اقبال مردم قرار نگرفتند.

۱۸۶-چریک های فدایی خلق پس از پیروزی انقلاب اسلامی از همان ابتدا شورش در گنبد را سازمان دهی کردند و بر شورش خلق عرب در خوزستان نیز دامن زدند، شورش قشقایی ها در فارس را تشویق و در بسیاری از شهرهای شمالی کشور فتنه گری کردند. سرانجام در سال ۱۳۶۲ با دستگیری بیشتر اعضای این سازمان، عملاً قدرت هرگونه فعالیتی از آنها گرفته شد.

۱۸۷-جبهه ملی ایران از چند حزب کوچکتر تشکیل شده بود: حزب ایران، حزب پان ایرانیسم، حزب مردم ایران و نیروی سوم. وجه اشترراک این احزاب در ترجیح ایرانی بودن بر اسلامی بودن، جدا دانستن دین از سیاست و عملکرد غیر مذهبی بوده است. این جبهه در آبان ۱۳۲۸ تأسیس شد.

۱۸۸-ملی گراها در حالیکه با حضور انگلیس در ایران مخالف بودند ولی به آمریکایی ها روی خوش نشان می دادند. جبهه ملی در سال های نزدیک به شروع انقلاب اسلامی فعالیتی نداشت، اما بار دیگر در سال ۵۶ به دنبال اعلام فضای باز سیاسی به فعالیت پرداخت.

۱۸۹-در جریان انقلاب اسلامی، جبهه ملی با تکیه بر قانون اساسی مشروطیت و تأکید بر اینکه شاه باید سلطنت کند نه حکومت، نشان داد که به موفقیت انقلاب اسلامی و آرمان های آن باور ندارد. جبهه ملی پس از انقلاب در جریان تصویب لایحه قصاص در مجلس شورای اسلامی، علیه این لایحه موضع گرفت. شاپور بختیار از اعضای جبهه ملی بود.

www.darskhoun.ir

۱۹۰-نهضت آزادی در سال ۴۰ با جدا شدن از جبهه ملی ایران اعلام موجودیت کرد. نهضت آزادی با این هدف یک گروه سیاسی – مذهبی باشد، تشکیل شد، ولی عمدتاً به فعالیت سیاسی پرداخت چرا که اساساً فلسفه تأسیس آن نوعی مبارزه سیاسی بود، نه مبارزه با بی دینی.

۱۹۱-رهبران نهضت اسلامی با وجود انتقادهایشان از شاه، می کوشیدند تا از حدود قانون اساسی خارج نشوند.

۱۹۲-مهندس بازرگان نخست وزیر دولت موقت انقلاب اسلامی از اعضای نهضت آزادی بود.

۱۹۳-آنچه موجب تغایر دیدگاه ها و عملکرد نهضت آزادی با جریان انقلابب اسلامی شد، عبارت است از: اعتقاد به جدایی دین از سیاست – علم زدگی – وابستگی و خوش بینی به قدرت های جهانی به ویژه امریکا – نداشتن شم سیاسی.

۱۹۴-سازمان مجاهدین خلق در سال ۵۲ تا ۵۴ دچار تحول عمیق در درون گردید و بسیاری از نیروهای آن به مارکسیسم گرویدند. آشنایی آنان با مذهب اغلب از طریق آثار مهندس بازرگان بود، چنان که به نوشته خودشان، پس از قرآن و نهج البلاغه، آموزش های دینی آنها بر محور کتاب «راه طی شده» از آثار مهندس بازرگان بود. یکی از مظاهر بی اعتقادی مجاهدین به اسلام حوزوی، عدم باور به رساله علمیه بود که آن را محصول شرایط فئودالیسم می دانست.

۱۹۵-سازمان مجاهدین در پیروزی انقلاب اسلامی نقش درخوری نداشت، اما هنگامی که پیروزی را قطعی دید، به ظاهرسازی و روش های منافقانه روی آورد و خود را همراه انقلاب و حرکت مردمی نشان داد و از همین روی به منافقین شهرت یافتند. پخش گسترده عکس امام با آرم سازمان از شگردهای منافقان برای یارگیری بود.

۱۹۶-منافقین سرانجام به ترور و جنگ مسلحانه با جمهوری اسلامی روی آوردند.

۱۹۷-هیئت های مؤتلفه اسلامی با نظر امام خمینی و پس از تشکیل جلسات مخفی، ارکان خود را در دو بخش کمیته مرکزی و شورای روحانی تنظیم کرد. بعدها شاخه نظامی نیز به ارکان این حزب افزوده شد. این تشکل به دلیل وابستگی اش به مرجعیت، به مانند مجاهدین خواهان تدوین ایدئولوژی مستقلی نبود. این جمعیت در طول سال های ۱۳۴۴ تا ۱۳۵۶ پیام های امام خمینی را به سرعت در سراسر کشور توزیع می کرد.

www.darskhoun.ir

www.darskhoun.ir
خلاصه

فصل ششم

۱۹۸-روش هایی که به منظور فهم عوامل و زمینه های هر انقلاب مورد استفاده قرار می گیرند عبارتند از:

۱. دیدگاه های رهبران آن انقلاب
۲. شعارهای مردم در طی انقلاب
۳. ارزیابی نظریه های آن انقلاب

۱۹۹-با توجه به فرایند تکاملی الگوی پیشرفت و تعالی، انقلاب اسلامی ماهیت استقلال طلبانه و هویت خواهانه دارد.

۲۰۰-از عمده ترین تفاوت های انقلاب اسلامی ایران با دیگر انقلاب ها، فرهنگی و هویتی بودن این انقلاب است.

۲۰۱-نگاه امام به عنصر «فرهنگ» نگاهی مبنایی و زیربنایی است. یکی از موضوعاتی که امام از آن به عنوان دستاورد انقلاب اسلامی یاد می کند، استقلال فرهنگی است. امام خمینی در بیانات خود بر ضرورت اتکا به فرهنگ خودی و نفی غرب تأکید دارد.

۲۰۲-امام خمینی کینه تمام نشدنی استکبار نسبت به ملت ایران را واکنشی در برابر اعتقادات و استقلال مردم و شعار نه شرقی و نه غربی آنان می شمارد.

۲۰۳-حضرت امام انقلاب را ناشی از تحول درونی، برگرفته از هویت خودی و پاسخی به چالش های هویتی می دانست و فرموده: انقلابی که در ایران واقع شد، یک انقلابی در باطن مردم حاصل شد... این انقلاب درونی است.

۲۰۴-امام خواسته های مقدماتی ملت را اینگونه باز می گوید: رسیدن به سعادت، آزادی، استقلال، حکومت عدل اسلامی، عدالت حقیقی و برخورداری از نعمتهای الهی. و تأکید می کند: در این نهضت مقدس، تشکیل حکومت اسلامی سرلوحه اهداف آن است و ضمانت از آزادی و استقلال از ثمرات آن.

www.darskhoun.ir

۲۰۵-شعارها بیان کننده ی نگرش انقلابیون و توده های انقلابی نسبت به وضع نابسامان موجود، اهداف و ویژگی های نظام آرمانی است. شعارهای انقلاب از اسناد گرانبها ویکی از مهم ترین منابع مطالعه ارزش ها و آرمان های آن به شمار می رود.

۲۰۶-در شعارهای انقلابی اغلب بر موضوعاتی نظیر نظام رهبری و رهبر، راه نجات یا ایدئولوژی های نجات بخش و اهداف انقلابی تأکید می شود.

۲۰۷-ویژگی شعارهای انقلابی عبارتند از: فهم پذیر بودن – ریشه داشتن در پیشینه تاریخی مشترک – جذابیت – سادگی.

۲۰۸-در پژوهشی اهداف انقلاب اسلامی بر پایه شعارهای مطرح شده در انقلاب اسلامی به سه زیر مجموعه تقسیم شده است: اهداف و ارزش های سیاسی – اهداف و ارزش های فرهنگی – اهداف و ارزش های اقتصادی.

۲۰۹-۵۴ درصد از شعارها مربوط به ارزش های فرهنگی، ۴۰ در صد مربوط به اهداف سیاسی و تنها ۶ درصد مربوط به اهداف اقتصادی بوده است. این آمار نشان دهنده آن است که بیشتر نارضایتی مردم از وضع فرهنگی جامعه بوده است و مسائل اقتصادی اولویت اساسی در حرکت انقلابی مردم نداشته است.

۲۱۰-نظریه های به دست داده شده درباره انقلاب ها را می توان به نظریه های سطح خرد و سطح کلان بخش بندی نمود. در نظریات سطح خُرد، به فرد و برداشت های وی از وضعیت اجتماعی یا شخصیت خاص کسی که می تواند سبب عصیان یا انقلابی شدن او شود، توجه می گردد. در نظریات خرد برای تبیین دیدگاه ها و کنش های سیاسی افراد، برداشت های ذهنی و فرایند های فکری آنها و همچنین عوامل محیطی مطمح نظر قرار می گیرد.

www.darskhoun.ir
خلاصه

۲۱۱-نظریات خُرد در تحلیل چگونگی انقلاب، بر روان شناسی افراد تأکید بسیار دارند. نظریه «تد رابرت گر» و نظریه «جیمز دیویس» از نظریه های خُرد است. رابرت گر در کتاب خود با نام «چرا انسان ها شورش می کنند» نظریه «محرومیت نسبی» را مطرح نموده که بر اساس آن، محرومیت مقوله ای ذهنی و روان شناختی است.

۲۱۲-نظریات کلان به مسائل فراگیر که همان ساختارهای اجتماعی است، توجه ویژه ای دارند. پاره ای از این نظریات در وقوع انقلاب به ساختارهای اقتصادی نظر دارد و برخی به ساختارهای اجتماعی و دسته ای نیز به ساختارهای سیاسی.

۲۱۳-نظریات سطح کلان را می توان به نظریات اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی دسته بندی نمود. نظریات اقتصادی عمده ترین عامل انقلاب را در مسائل و نارضایتی های اقتصادی می جوید که این نظریات اغلب برگرفته از اندیشه های مارکس است. نظریاتی با منظر سیاسی، ساختار سیاسی و نیاز به مشارکت سیاسی و سرانجام نارضایتی سیاسی عامل اصلی انقلاب می دانند.

۲۱۴-از نظریه پردازانی که درباره علل رویداد انقلاب ها به عوامل اقتصادی توجه داشته، تدا اسکاچپول (نظریه دولت تحصیلدار) است. او معتقد است انقلاب در جوامع کشاورزی رخ می دهد که تحت فشار بین الملل برای توسعه اند. وی معتقد است که انقلاب ها غیر ارادی اند.

۲۱۵-پس از انقلاب اسلامی ایران، اسکاچپول نتوانست نظریه عام خود را درباره انقلاب ها، با انقلاب اسلامی تطبیق دهد. از این رو، وی با نوشتن مقاله ای با عنوان «دولت تحصیلدار و اسلام شیعی» تلاش نمود تا با استفاده از ساختار دولت های رانتیر و شکافی که در دولت های رانتیر میان دولت و جامعه ایجاد می شود، رویداد انقلاب اسلامی را توجیه کند و بیان می دارد که تنها انقلاب آگاهانه، انقلاب اسلامی ایران بود. وی در تحلیل توان ایدئولوژی اسلام شیعی می گفت اسلام شیعی با رهبری سازش ناپذیرش توانست یک کانال ملی-بومی برای ابراز مخالفت با شاه ایجاد نماید.

www.darskhoun.ir

۲۱۶-اشکال نظریه دولت تحصیلدار، فراگیر نبودن آن است.

۲۱۷-نظریه جیمز دیویس (نظریه توقعات فزاینده) وجهه ای روان شناسانه دارد و بر همین بنیاد نیز وی عامل انقلاب را نوع نگرش افراد به عالم خارج معرفی می کند. از نظر وی رشد اقتصادی طولانی موجب افزایش انتظارات می شود و رکود و عقب گرد کوتاه مدت نیز سبب ایجاد فاصله زیاد بین انتظارات و واقعیات خارجی توسعه می گردد و این فاصله تحمل ناپذیر بستر ساز انقلاب است. از منظر جیمز دیویس، ثبات و بی ثباتی سیاسی به وضعیت فکری جامعه بستگی دارد.

۲۱۸-آبراهامیان، در تطبیق «نظریه توقعات فزاینده» جیمز دیویس بر انقلاب اسلامی ایران ضمن اشاره به دستاوردهای رژیم در توسعه اقتصادی، به فزایندگی انتظارات مردم (ناشی از افزایش درآمدهای نفتی) و ناتوانی رژیم از پاسخ گویی به این توقعات اشاره دارد.

۲۱۹-تحلیل انقلاب اسلامی با نظریه توقعات فزاینده با اشکالاتی روبروست.اشکال عمده این است که نظریه پردازان معتقدند روند شبه مدرنیزاسیونی که در ایران از سال ها پیش از انقلاب شروع شده بود، نقطه آغاز افزایش انتظارات بود در حالیکه این نظریه فعالیت ها، مبارزات و نارضایتی ها علیه رژیم پهلوی دوم قبل از مدرنیزاسیون را در نظر نگرفته و به همین دلیل انقلاب را تنها ناشی از مدرنیزاسیون می داند. این نظریه گرچه ممکن است برخی عوامل شتابزا در وقوع انقلاب را توضیح دهد، در بیان علت وقوع انقلاب اسلامی به تحلیلی یک جانبه پرداخته است، حال آنکه عوامل مختلفی در پیدایش هر انقلاب مؤثر است.

www.darskhoun.ir
خلاصه

۲۲۰-میشل فوکو انقلاب ایران را انقلابی بر خلاف جریان جنبش های مدرنیته تحلیل می کند. وی نظریه فرهنگی انقلاب را داده و عامل اصلی جریان انقلاب را شکست مدرنیسم می داند و معتقد است که دوران نوسازی در ایران به سر آمده است.

۲۲۱-فوکو معتقد است که مذهب تشیع دارای ویژگی هایی است که فرهنگ غرب از آن تهی است. ویژگی های شیعه بر غرب که سبب می شود شیعه در برابر مدرنیته قیام کند اما غرب که مهد مدرنیته است نتواند عبارتند از:

۱. اعتقاد به امام زمان و نقش او در زندگی مردم شیعه که بر اساس آن مردم نه تنها تحصیل وضع مطلوب را ناممکن نمی دانند، بلکه وقوع آن را نیز حتمی و لازم می شمرد.
۲. وجود روحانیت شیعه و نقش آنها در حفظ دین و به ویژه حضور مرجعیت در جایگاه رهبران حقیقی مردم.

۲۲۲-فوکو انقلاب اسلامی ایران را برخلاف جریان مدرنیسم و اساساً متفاوت با انقلاب های دیگر می داند. او این انقلاب را برگرفته از مبانی اعتقادی شیعه دانسته، بر این بنیاد نیز به تحلیل آن می پردازد.

۲۲۳-برخی دیگر از نظریات نیز انقلاب ایران از منظر فرهنگی و هویتی و بر مبنای تلاش برای احیای اندیشه شیعی توصیف نموده اند. دیدگاه حامد الگار و حمید عنایت در این زمره قرار دارد.

www.darskhoun.ir

www.darskhoun.ir
خلاصه

فصل هفتم

۲۲۴-تلاش برای حل چالش های گسترده خارجی به پویایی نظام کمک نمود و در تثبیت آن نیز مؤثر افتاد.

۲۲۵-دوره اول پس از انقلاب اسلامی که دوره تثبیت نظام است، در قالب دو مقوله درخور بررسی است: یکی چالش حفظ و بقای انقلاب و نظام جدید در برابر موانع داخلی (۱۳۵۹-۱۳۵۷) و دیگری چالش حفظ و بقای انقلاب در مقابل موانع خارجی و داخلی (۱۳۶۷-۱۳۵۹).

۲۲۶-با پیروزی انقلاب اسلامی نیاز به حفظ و تداوم انقلاب در عرصه داخلی و در پی آن نیاز به امنیت و انسجام، بیشتر احساس شد.

۲۲۷-پدیده «انقلاب-نظام» که هم مقتضیات انقلاب و هم نیازهای نظام را از ایرانِ پس از انقلاب طلب می نمود، اجماع نظر در مدیریت قدرت و سیاست را با دشواری هایی مواجه می ساخت که تهدیدی برای بقای انقلاب و نظام تازه تأسیس به شمار می آمد.

۲۲۸-آنچه روابط قطب های قدرت در دوره اولیه پس از انقلاب، یعنی دولت انتقالی (موقت) و شورای انقلاب را توجیه پذیر می سازد، وجود نگرش های متفاوت آنها در پیشبرد و اصلاح امور کشور است. تأکید دولت انتقالی بر تدبیرهای اداری و معمول بروکراتیک در جامعه انقلابی و غفلت از ابتکارهای انقلابی، از گستره فعالیت این دولت کاست. شورای انقلاب ضمن در نظر داشتن نیازهای انقلابی، ملاحظات سازمانی و تشکیلاتی را برای کنترل و هدایت امور مورد توجه ویژه قرار داد.

www.darskhoun.ir

۲۲۹-دولت موقت وظیفه داشت زمینه تثبیت را تا انتخابات ریاست جمهوری فراهم آورد، اما در این راه توفیقی نیافت و تنها توانست انتخابات خبرگان قانون اساسی و همه پرسی تعیین نوع نظام «جمهوری اسلامی» را برگزار نماید. شورای انقلاب بر پدیده «انقلاب نظام» تأکید داشت، اما دولت موقت بر پدیده «نظام» اصرار می ورزید.

۲۳۰-قطب بندی سیاسی در دوران نخستین پس از انقلاب، به سمت تمرکز بر نیروها و نهادهای سیاسی پیش رفت. چالش های ناشی از تقابل نگرش های مذکور در طول دولت انتقالی، تا روز پس از تسخیر سفارت امریکا در ۱۳ آبان ۵۸ ادامه داشت.

۲۳۱-آخرین حادثه قبل از کناره گیری دولت انتقالی، تسخیر سفارت امریکا بود که از آن به «انقلاب دوم» یاد می شود. امریکا برای خروج از این بن بست عملیات طبس را در اردیبهشت ۱۳۵۹ تدارک دید، اما در عمل ناکام ماند.

۲۳۲-در سال های ۵۷ تا ۵۹ مسئله مهم دیگر، روی آوردن ضد انقلاب به ترور شخصیت های فکری، سیاسی و مذهبی انقلاب بود. کودتای نوژه در سال ۵۹ پیش از اجرا به دست نیروهای سپاه پاسداران انقلاب اسلامی خنثی گردید.

۲۳۳-تهاجم نظامی به انقلاب نوپای ایران ضمن آنکه امنیت و آسایش کشور را سلب می نمود، دستاورد پیروزی حاصل از انقلاب را نیز به چالش می کشید. جنگ تحمیلی، آزمونی برای ارزیابی قدرتمندی ایران در زمینه های مختلف ـ از جمله مدیریت استراتژیک و انسجام ملی ـ به شمار می رفت.

۲۳۴-ناهماهنگی بنی صدر با قوای انقلابی، مانع از تحرک لازم نیروهای مردمی داوطلب برای حضور در جبهه ها گردید.

۲۳۵-«ستاد جنگ های نامنظم» در جبهه ها با مدیریت دکتر چمران و حضرت آیت الله خامنه ای نخستین هسته های مقاومت سازمانی در برابر نیروهای مهاجم در عراق را بنیان گذاری نمود.

www.darskhoun.ir

۲۳۶-تمرکز قوا و دفاع از حمله خارجی، موانع داخلی را برای انسجام بیشتر مرتفع نمود.

۲۳۷-هنگام طرح بی کفایتی سیاسی بنی صدر در مجلس (خرداد ۶۰)، گروه های مجاهدین خلق، پیکار، رنجبران و اقلیت های دیگر، حملات وسیعی برای جلوگیری از کار مجلس تدارک دیده بودند که این خود به نوعی اعلان مبارزه مسلحانه بود.

۲۳۸-در واکنش به برکناری بنی صدر از ریاست جمهوری، موجی از ترورها از سوی نیروهای طرفدار وی صورت گرفت که در جریان آن بسیاری از نیروهای انقلابی به شهادت رسیدند.

۲۳۹-مقاومت همه جانبه مردم ایران در تهاجم نظامی سبب گردید که قطعنامه هفتم شورای امنیت در مورد جنگ ایران و عراق در سال ۶۷ نسبت به قطعنامه های پیشین انعطاف بیشتری داشته باشد و حتی موضوع تجاوز و تعیین متجاوز را مطمح نظر قرار دهد.

۲۴۰-«استراتژی فشار همه جانبه» علیه جمهوری اسلامی توسط ۵ کشور عضو دائم شورای امنیت (امریکا، انگلیس، چین، روسیه و فرانسه) وارد می شد و آنان عزم خود را جزم کرده بودند تا با اجرای طرح ها سری، از ادامه جنگ ایران و عراق که احتمالاً به پیروزی ایران ختم می شد، جلوگیری کنند.

۲۴۱-هم زمان با فشارهای سیاسی و دیپلماتیک بر جمهوری اسلامی مبنی بر پذیرش قطعنامه شورای امنیت، کشورهای عضو ناتو به رهبری امریکا با افزایش نیروهای نظامی و رزمی خود در خلیج فارس و ایجاد درگیری، فشار جدی نظامی را نیز بر ایران وارد آوردند؛ ناو هواپیمابر آمریکایی در ۱۲ تیر ۶۷، هواپیمای مسافربری ایرباس ایران را مورد هدف قرار داد.

۲۴۲-در رقابت های انتخاباتی سومین دوره مجلس شورای اسلامی، گروه سیاسی جدیدی به نام «مجمع روحانیون مبارز» شکل گرفت.

www.darskhoun.ir

۲۴۳-برخی از مواردی که در پیام ۹ ماده ای امام در مهر ۶۷ به آن اشاره شده بود: تأکید بر سیاست نه شرقی و نه غربی، استفاده از نظر کارشناسان، توسعه و تکامل بنیه ی دفاعی کشور، توجه به بازسازی مراکز صنعتی، برنامه ریزی برای رسیدن به رفاه توأم با شعائر اسلامی، پرهیز از فرهنگ مصرفی و نیز تأکید بر حفظ ارزش ها و شئون اخلاقی جامعه.

۲۴۴-امام ضمن طبیعی دانستن اختلاف نظر میان گروه های سیاسی، بر وحدت و پافشاری بر اصول تکیه کردند و پیام معروف به «منشور برادری» را در سال ۶۷ صادر کردند.

۲۴۵-در دی ماه ۶۷ هیئتی به سرپرستی آیت الله جوادی آملی، از سوی امام خمینی برای دیدار با گورباچوف و رساندن پیام ایشان به مسکو رفت. در بخشی از این نامه آمده است که مشکل شما مبارزه بیهوده با خداست که مبدأ آفرینش است. از این پس می باید کمونیسم را در موزه های جهان جستجو کرد زیرا مکتب مادی نمی تواند با مادیت پاسخگوی نیازهای بشر باشد.

۲۴۶-صدور حکم ارتداد سلمان رشدی (نویسنده کتاب آیات شیطانی) در تاریخ ۲۵ بهمن ۶۷، از سوی امام بار دیگر اهمیت و جایگاه ایران را در قوت رهبری و گرد هم آوردن اعتراضات پراکنده (وحدت مسلمین) نشان داد. ۵ روز پس از این حکم، جامعه اقتصادی اروپا سفرا یا رؤسای هیئت های دیپلماتیک را فراخواند و بدین ترتیب مبارزه علنی تر علیه اسلام آغاز شد.

www.darskhoun.ir
خلاصه

۲۴۷-در ۱۴ خرداد سال ۱۳۶۸ امام خمینی پس از یک عمر مبارزه در راه اسلام و احیای اندیشه اسلامی، دعوت حق را لبیک گفت. خلأ رهبری برای انقلاب و نظام، امید دشمنان را برای جلوگیری از انتشار اسلام سیاسی زنده کرد اما مجلس خبرگان رهبری به سرعت یکی از شخصیت های با سابقه انقلاب و نظام را به رهبری برگزید.

۲۴۸-بر اساس قانون اساسی سال ۶۸ سمت نخست وزیری حذف شد و قدرت اجرایی در رئیس جمهور متمرکز شد.

۲۴۹-پس از اتمام جنگ، در سازمان برنامه و بودجه و دستگاه های اجرایی دیگر، گام های نخستین برای تدوین برنامه اول توسعه کشور برداشته شد. بدین ترتیب تلاش هایی برای تحقق آرمان ها و اهداف انقلاب اسلامی صورت گرفت که هدف آن، سازندگی و رفع مشکلات اقتصادی کشور بود. از همین رو می توان از فضای حاکم بر سیاست های این دوران با عنوان «گفتمان سازندگی و توسعه اقتصادی» نام برد.

۲۵۰-دولت وقت (دوره پنجم) به جای برنامه توسه اول، برنامه دیگری با نام «برنامه تعدیل اقتصادی» را اجرا نمود. برنامه تعدیل اقتصادی که در سه برنامه دیگر توسعه اقتصادی نیز اثرگذار بود، قرائتی از مکتب مدرنیزاسیون توسعه بود در بحران های اقتصادی دهه ۸۰ مطرح گردید. غلبه نگاه حاکم بر این سیاست تحت تأثیر اقتصاد سرمایه داری بود.

۲۵۱-سیاست تعدیل در حقیقت تلاشی سازمان یافته برای رشد اقتصادی کشورهای در حال توسعه به شمار می آید؛ بانک جهانی و صندوق بین المللی پول در تنظیم ساخت های داخلی کشورهای جهان سوم از جایگاه ویژه ای برخوردار است.

۲۵۲-آنچه به عنوان برنامه اول در قالب برنامه تعدیل اقتصادی اجرا شد، تابعی از ضرورت های نظام بین المللی در جهت هماهنگ سازی ساختار اقتصادی با نهادهای اقتصادی بین المللی است.

۲۵۳-در اجرای برنامه های توسعه نیاز به نوعی فرهنگ سازی با تأکید بر اقتصاد مطلوب تر، رفاه حداکثری و افزایش ثروت، مطمح نظر قرار می گیرد.

۲۵۴-بی اعتنایی به فرهنگ در دو برنامه و دوم و همچنین برنامه های تعدیل اقتصادی مشهود بود. به هنگامی که برنامه های توسعه اجرا می شد، ناگهان در بالاترین سطح تصمیم گیری کشور و به ویژه از سوی رهبری نظام، بحث تهاجم فرهنگی مطرح گردید. بدین رو، از سال های میانی برنامه توسعه به بعد، مهم ترین نگرانی های مسئولان نظام و دیگر قشرهای جامعه، مقابله با تهاجم فرهنگی بود.

۲۵۵-تأکید بر الگوهای بیرونی توسعه، دستاوردهای فکری، سیاسی و اقتصادی خاصی مانند سکولاریسم،سودآوری نامحدود، صنعتی شدن نامحدود، دولت سالاری، حاکمیت مطلق بخش خصوصی، فردگرایی مطلق و دنیاپرستی در پی داشت.

۲۵۶-صاحب نظران اقتصادی و اجتماعی بر این باورند که اجرای این الگوهای توسعه ناخواسته موجد مشکلات اقتصادی و اجتماعی نظیر نابرابری اجتماعی نیز گردید.

۲۵۷-بحث «شبیخون فرهنگی»، در پی آشکار شدن خطوط گسست میان ارزش های سنتی و ارزش های جدید، توسط رهبر انقلاب مطرح گردید.

۲۵۸-نسلِ جدیدِ وابسته به طبقات مدرن پس از ۲ خرداد ۷۶ عرصه های تازه ای برای گسترش گفتمان های مربوط به رابطه سنت . مدرنیسم یافتند.

۲۵۹-گفتمان سازندگی به شیوه توسعه گرایی و با استفاده از الگوهای بیرونی پرداخت. شاید بتوان گفت گفتمان سازندگی و توسعه اقتصادی زمینه شکل گیری گفتمان اصلاح طلبی را فراهم نمود.

www.darskhoun.ir
خلاصه

۲۶۰- در ابتدا تصور می شد که گفتمان اصلاحات در واکنشی نقادانه به سیاست های دولت سازندگی مطرح گردیده، اما با توجه به فضای ایجاد شده در این دوران و شعار آزادی که مبنای اساسی گفتمان اصلاحات قرار گرفت، بعدها مشخص گردید که گفتمان اصلاحات با تأکید بیشتر بر استفاده از الگوهای بیرونی، گام برداشته است.

۲۶۱- در گفتمان اصلاحات، توسعه سیاسی نیز مطرح گردید که بر اساس دیدگاه برخی از افراطیون آن، تغییر در ساختار سیاسی و عدول از برخی آرمان های انقلابی ـ برای رسیدن به پیشرفت ـ ضرورت دارد.

۲۶۲- یکی از اساسی ترین موضوعاتی که در گفتمان اصلاحات مطرح گردید، موضوع تقدم سیاسی بر توسعه اقتصادی بود. بر اساس این نگاه، برای رسیدن به پیشرفت های اقتصادی می باید به تحول در ساختارهای سیاسی دست یازید.

۲۶۳- برنامه های توسعه در دولت اصلاحات نیز تحت تأثیر برنامه های تعدیل اقتصادی قرار گرفت، اما نقطه مرکزی گفتمان اصلاحات، بحث از توسعه سیاسی بود.

۲۶۴- برنامه سوم توسعه اقتصادی از یک سو به تقدم توسعه سیاسی نظر داشت و از سوی دیگر تحت الشعاع برنامه تعدیل اقتصادی قرار گرفت و موفقیت کمتری در حل مشکلات اقتصادی و اجتماعی به دست آورد. از سویی با توجه به ماهیت بیرونی برنامه ها، زمینه ای برای شکل گیری چالش های فرهنگی و هویتی در جامعه ایران نیز فراهم گردید.

۲۶۵- در انتخابات سال ۸۴ گفتمان عدالت محوری و پیشرفت در نقد دو گفتمان قبلی موفق شد آرای بیشتری را از آنِ خود کند.

۲۶۶- موضوع محوری گفتمان عدالت، توجه به یکی از اساسی ترین آرمان های انقلاب اسلامی، یعنی عدالت اجتماعی است که در تحولات بنیادین اجتماعی نقش اساسی دارد. گفتمان عدالت محوری رسیدن به پیشرفت را بر اساس الگوی تعالی در نظر گرفته است.

www.darskhoun.ir

۲۶۷- در دوران سازندگی، حضور جریان های فکری که بر اقتصاد لیبرال تأکید داشتند و راه رسیدن به پیشرفت را همگون شدن با غرب می دانستند، تأثیرات فراوانی بر مسائل اجتماعی گذارد و اقتصاد کشور را از خط اصیل خود جدا کرد؛ شعار آزادی مهم ترین زمینه روی کار آمدن دولت اصلاحات را فراهم نمود، اما شکل گیری یک جریان انحرافی دراین گفتمان، زمینه ساز بسیاری از مشکلات اجتماعی و فرهنگی در کشور شد. جریان انحرافی در درون گفتمان اصلاحات بسترساز برخی تنش های اجتماعی نظیر حادثه کوی دانشگاه در تیر ماه ۷۸ شد و در سال ۸۲ مجلس را به تحصن کشانید.

۲۶۸- در دوره تداوم انقلاب با حراست از طرح سه گفتمان شامل توسعه اقتصادی و سازندگی، اصلاح طلبی و توسعه سیاسی و عدالت محوری در فاصله سال های ۶۸-۸۴ به انجام رسیده است.

www.darskhoun.ir

فصل هشتم

۲۶۹-نکته مهم در تحلیل پدیده انقلاب، اصل تنوع و کثرت در حدوث و ماهیت انقلاب هاست. به بیانی دیگر، هر انقلابی ماهیتی است که نشانه هویت و مقاصد مطلوب آن محسوب می گردد. بنابراین در تحلیل، تبلیغ و معرفی هر انقلابی باید به همه جهات توجه کرد.

۲۷۰-یکی از دستاوردهای ویژه فرهنگی انقلاب این است که دین و سیاست را بار دیگر در تاریخ صحنه تمدن بشری به هم پیوند داد.

۲۷۱-دستاوردهای انقلاب اسلامی را می توان در دو سطح داخلی و بین المللی ارزیابی کرد. دستاوردهای انقلاب اسلامی در سطح داخلی بر مبنای هویت خواهی در دو محور سیاسی و فرهنگی بررسی می شوند.

۲۷۲-دستاورد های سیاسی انقلاب اسلامی در سطح داخلی عبارتند از: سرنگونی نظام شاهنشاهی و استقرار حاکمیت الهی – افزایش بینش و مشارکت سیاسی مردم – استقلال و دگرگونی اصول سیاست خارجی.

۲۷۳-نظام های رایج سیاسی در نظریه های اندیشمندان جهان ریشه دارد که در طول تاریخ بر اساس نیازهای مقطعی بدان دست یافته اند. برای نمونه، پس از تجربه قرون وسطا در اروپا و حاکمیت زورمدارانه کلیسا به نام دین، «لیبرال دموکراسی» غرب، راهکار کنار نهادن دین و ناکارآمد جلوه دادن آن را برگزید.

۲۷۴-وضعیت تقید و تبعیت از قوانین الهی، نظام جمهوری اسلامی را درست در برابر نظام های فاشیستی می نشاند که در آنها، حکومت بر اخلاق و مذهب حاکم است.

www.darskhoun.ir

۲۷۵-تأکید بر قانون به معنای تبعیت از قوانین اسلام و پذیرش جایگاه قانونی مردم و زمینه ساز برای حضور مؤثر آنها در سیاست، نشان دهنده تقابل نظام تازه تأسیس جمهوری اسلامی با هرگونه نظام استبدادی است.

۲۷۶-امام خمینی درباره جمهوری اسلامی می گوید: در این طرز حکومت، حاکمیت منحصر به خداست و قانون فرمان و حکم خداست. قانون اسلام یا فرمان خدا، بر همه افراد و بر دولت اسلامی حکومت تام دارد.

۲۷۷-انقلاب اسلامی ایران بر اساس تعالیم اسلامی دخالت مردم در سرنوشت خود و امور سیاسی را ضروری شمرد و دیانت و سیاست را بر اساس این جمله معروف شهید مدرس، لازم و ملزوم یکدیگر دانست: «سیاست ما عین دیانت ماست و دیانت ما عین سیاست ما.»

۲۷۸-پس از پیروزی انقلاب اسلامی، افزایش آگاهی ها و تقویت بینش سیاسی مردم به عنوان اصلی مهم در قانون اساسی جمهوری اسلامی، سرلوحه برنامه ریزی های کشور قرار گرفت.

۲۷۹-آرمان استقلال طلبی مردم پیش از انقلاب در شعار «نه شرقی، نه غربی، جمهوری اسلامی» تبلور یافت و پس از پیروزی انقلاب نیز در کلام امام خمینی در متن قانون اساسی نمودار شد: سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بر اساس نفی هرگونه سلطه جویی و سلطه پذیری، حفظ استقلال همه جانبه و تمامیت ارضی کشور، دفاع از حقوق مسلمانان و عدم تعهد در برابر قدرت های سلطه گر و روابط صلح آمیز با دول غیر محارب استوار است.

۲۸۰-دستاوردهای فرهنگی انقلاب اسلامی در سطح داخلی عبارتند از: نفی مظاهر فرهنگی غرب و مقابله با تهاجم فرهنگی – عمومی شدن آموزش و ارتقای سطح علمی جامعه – ارتقای جایگاه زن در اجتماع – ایجاد روحیه ی خودباوری.

۲۸۱-الگوی استعمار و استبداد بر «استحاله فرهنگی» ایران پایه ریزی شده بود.

www.darskhoun.ir
خلاصه

۲۸۲-انقلاب اسلامی که نخست یک انقلاب فرهنگی بود، با تعمیم خودباوری فرهنگی و گسترش شعائر دینی، زمینه را برای تقویت پایه های ایمانی مردم فراهم نمود و با دگرگون ساختن نگرش زن مسلمان نسبت به خود و محیط پیرامون خویش، او را به بازیابی جایگاه و نقش واقعی زنان ایرانی در خانواده و جامعه فراخواند.

۲۸۳-در نظام جمهوری اسلامی نهضت مدرسه سازی رشد شتابنده ای داشت؛ نهضت سوادآموزی در با سواد کردن میلیون ها نفر موفقیت چشمگیری داشته است. در راستای همین رشد فرهنگی، قدرت ابتکار و خلاقیت مردم به ثمر نشست.

۲۸۴-پس از انقلاب، خودباوری و خوداتکایی به گونه ای آشکار در بین آحاد جامعه ایجاد شد، مقوله ای که بی شک مهم ترین دستاورد اجتماعی انقلاب اسلامی ایران در سطح داخلی به شمار می رود. اوج این خودباوری و شکوفایی شخصیتی در سال های جنگ تحمیلی دیده می شود.

۲۸۵-تأمین حقوق افراد، ایجاد امنیت قضایی عادلانه برای عموم، تساوی همگان در برابر قانون، توسعه و تحکیم برادری اسلامی، تعاون عمومی بین مردم و نیز تدوین قوانین و مقررات مدنی، جزایی، مالی، اقتصادی، اداری، فرهنگی، نظامی و سیاسی بر اساس موازین اسلام، از دستاوردهای انقاب اسلامی در زمینه فرهنگی در سطح داخلی است.

۲۸۶-دستاوردهای انقلاب اسلامی در سطح نظام بین الملل در عرصه های فرهنگی، سیاسی و تحقیقات علوم اجتماعی قابل ارزیابی است که البته در این میان مهم ترین پیامد انقلاب، تأثیر بر فرهنگ روابط بین الملل است.

۲۸۷-اثر بخشی انقلاب اسلامی بر فرهنگ نظام بین الملل را می توان در این عرصه ها بررسی نمود: ترویج فرهنگ مردم سالاری دینی، ترویج فرهنگ استقلال خواهی و استکبارستیزی، بازخیزی اسلام در عرصه های حیات اجتماعی، فرهنگ سازی درباره وحدت تمدنی جهان اسلام و نیز احیای نقش جنبش های آزادی بخش.

www.darskhoun.ir

۲۸۸-انقلاب اسلامی هم بر ویژگی های معنوی و سیاسی حاکم استوار بود و هم بر پیوند میان ارزش های اسلامی با ساختار یا روش مردم سالار تکیه داشت.

۲۸۹-مردم سالاری دینی بر تطابق اسلام با مقتضیات زمان و احیای نظرات دینی درباره حکومت و دولت مداری متکی بود، هم بر شیوه جمهوری بودن حکومت و نقش مردم در تصمیم گیری های حکومتی تأکید می کرد.

۲۹۰-انقلاب اسلامی با ماهیتی مستقل و ضداستبدادی، فارغ از سلطه قدرت های استکباری موجب بر هم زدن تعادل بلوک های قدرت جهانی و به چالش کشیدن نظم بین المللی گردید. بی تردید در انقلاب اسلامی توکل به خداوند، منشأ استقلال به شمار می رود.

۲۹۱-از دیدگاه امام خمینی مهم ترین بُعد استقلال، نفی هرگونه وابستگی به نیروهای خارجی است. به بیانی دیگر، هدف از استقلال، تصمیم گیری های کشور مبتنی بر منافع و مصالح کشور است.

۲۹۲-استقلال طلبی در انقلاب اسلامی موجب تقویت برابری دولت ها و حاکمیت ها، تحقق حقوق الهی و انسانی ملت ها در نظام بین الملل و از سویی سبب تضعیف سلطه قدرت های بزرگ بر منطقه خاورمیانه گردید.

۲۹۳-انقلاب اسلامی با گشودن جبهه سومی در نظام بین الملل توانست با نظم بین الملل مادی گرایانه به مقابله برخیزد و در میان ملت های جهان سوم نیز به فرهنگ سازی در زمینه های استقلال طلبی و استعمارستیزی مبادرت نماید.

۲۹۴-انقلاب اسلامی با تأکید بر وحدت شیعه و سنی، تقریب مذاهب و نفی فرقه گرایی مذهبی، درصدد بر آمد تا میان ملت های مسلمان وحدت ایجاد نماید و از سویی روژه ی امت سازی را عملی نماید. این نگره، بر مبارزه ای منفی علیه

www.darskhoun.ir
خلاصه

دشمن مشترک و مبارزه با استکبار نیز تکیه داشت، آن هم بر اساس مخالفت با سلطه قدرت های بیگانه، مبارزه با صهیونیسم و فسادستیزی.

۲۹۵-جنبش های آزادی بخش، بر آرمان های آزادی، عدالت اجتماعی، نفی دخالت قدرت های بزرگ و ضرورت مدیریت پویا و منعطف تحولات سیاسی ـ اجتماعی تأکید داشتند.

۲۹۶-پاره ای از گروه های اسلامی دیگر، با طرح لزوم اجرای شریعت اسلامی (همچون نهضت جمعیت ارشاد اسلامی مصر)، یا با ترجمه کتاب حکومت اسلامی امام خمینی (مانند الیسار الاسلامی مصر) و یا با تأکید بر جمهوری اسلامی ایران به عنوان تنها راه حل (مثل جبهه نجات اسلامی الجزایر) به دنبال ایجاد حکومت اسلامی بر مبنای الگوبرداری از انقلاب اسلامی ایران هستند.

۲۹۷-جنبش های اسلامی مزبور در دو عرصه تجلی بیشتری یافت: یکی در عرصه فکری که به جنبش های اسلامی میانه رو، مسالمت گرا و فرهنگ محور شهرت یافتند و دیگری نیز در عرصه عملیات شهادت طلبانه و حرکت های جهادی که نمونه آن را می توان انتفاضه مردم مسلمان فلسطین دانست.

۲۹۸-دستاوردهای سیاسی انقلاب اسلامی در سطح بین الملل عبارتند از: تأثیر بر شکل گیری برخی جریان ها و گروه های سیاسی – تأثیر انقلاب اسلامی ایران بر راهبرد قدرت های بزرگ.

۲۹۹-گروه هایی که موجودیت خود را مرهون انقلاب اسلامی هستند، دو دسته اند:

۱. برخی از یک جنبش اسلامی غیرفعال منشعب شده اند مانند امل اسلامی که از امل، و جنبش جهاد اسلامی که از اخوان المسلمین فلسطین زاییده شد.
۲. دسته ای دیگر وابسته به جنبش و گروه خاصی نیستند، بلکه پدیده ای جدیدند مانند نهضت اجرای فقه جعفری پاکستان.

۳۰۰-از گروه های سیاسی مهم، حزب الله است که بیش از هر گروه اسلامی ـ سیاسی دیگر تحت تأثیر انقلاب اسلامی ایران قرار دارد. افزون بر زمینه های مشترک موجود بین ایران و لبنان، انگیزه های دیگری نیز موجب چنین تأثیر شگرفی شده است: یکی پذیرش رهبری انقلاب اسلامی در مقام رهبر دینی و سیاسی از سوی حزب الله و دیگری نیز حمایت های ایران از آن.

۳۰۱-حزب الله لبنان در بُعد سیاسی نیز سخت از انقلاب اسلامی ایران الگو گرفته و بر خلاف جنبش امل، رهبری انقلاب ایران را در دو بُعد سیاسی و مذهبی و بر پایه اصل ولایت مطلقه فقیه پذیرفته است.

۳۰۲-بعد از گرفتار شدن امریکا در باتلاق ویتنام، نیکسون دکترینی را ارائه نمود که دو کشور در منطقه خاورمیانه حافظ منافع امریکا در منطقه باشند: یکی ایران به عنوان پایه نظامی و ژاندارم امریکا و دیگری عربستان سعودی به عنوان پایه اقتصادی این دکترین. بر این اساس هر جا که حرکتی علیه منافع امریکا در منطقه اتفاق می افتاد، ایران می بایست با اعزام نیرو و سرکب آن مبادرت می ورزید.

۳۰۳-ایران پس از انقلاب، از پیمان سنتو که در راستای اهداف غرب بود، خارج شد و بدین ترتیب نقش ایران به منزله ژاندارم منطقه در جهت حفظ منافع سیاسی ـ نظامی امریکا، از بین رفت.

www.darskhoun.ir

www.darskhoun.ir
خلاصه

فصل نهم

۳۰۴-آینده پژوهی به عنوان ضرورتی کارآمد، در جهت برداشتن گام های بلند برای پیشرفت در نظر گرفته شده و سیاست گذاران و برنامه ریزان در حوزه های مختلف نیز افزون بر تدوین برنامه های کوتاه مدت، به اوضاع و تحولات جامعه نگاهی میان مدت و بلند مدت دارند تا با آمادگی کامل به استقبال آن روند.

۳۰۵-به طور کلی تحلیل جامع آینده انقلاب اسلامی، دلایلی چند دارد:

۱. ایجاد آمادگی در مدیران و سیاست گذاران نظام اسلامی و ضرورت هوشمندی آنان برای برنامه ریزی به منظور حرکت به سمت کمال و حفظ نظام اسلامی.
۲. آسیب شناسی نقاط آسیب پذیر و حتی تهدیدزا برای حفظ نظام.
۳. تدوین استراتژی های خرد و کلان نظام در حوزه های امنیتی، فرهنگی، سیاسی و بین المللی که باید به جد در دستور کار قرار گیرد.
۴. وضعیت متغیر و پر شتاب منطقه ای و پیشرفت های بین المللی که بی شک بر اوضاع ایران نیز اثرگذار خواهد بود.

۳۰۶-فرصت ها به معنای وجود زمینه های مطلوب در محیط بیرونی کشور است که با بهره برداری از آن می توان به نتایج درخوری دست یافت. همچنین فرصت ها، شرایطی است که به کشورها توانایی می دهد تا با بهره گیری صحیح از آنها، به اهداف ملی خود رسند و تهدید ها را نیز دفع نمایند.

www.darskhoun.ir

۳۰۷-فرصت های داخلی پیش روی انقلاب اسلامی عبارتند از : مردمی بودن – پیشرفت های علمی و فناوری.

۳۰۸-یکی از مهم ترین عوامل پیروزی انقلاب، بسیج عمومی مردم بود. نظام سیاسی هر اندازه در اداره امور جامعه از مشارکت عمومی بیشتری برخوردار باشد، به همان میزان مقبولیت بیشتری می یابد.

۳۰۹-فرصت های بین المللی پیش روی انقلاب اسلامی عبارتند از: افول هژمونی آمریکا – آینده جمعیت و جایگاه مسلمانان – بحران های اقتصاد جهانی – ناکارآمدی سازمان های بین المللی – پتانسیل های قدرت نرم جمهوری اسلامی – محدود شدن فرصت استفاده از زور (قدرت نظامی) – بیداری اسلامی در کشورهای منطقه خاورمیانه.

۳۱۰-در سال ۱۹۱۸ در پایان جنگ جهانی اول، ویلسون رئیس جمهور وقت امریکا اصول ۱۴ گانه ای را برای برقراری صلح پایدار علام کرد که در آن مواردی چون تقلیل تسلیحات، تأمین آزادی و استقلال کشورها، تساوی در تجارت، تأسیس جامعه ملل و ... آمده است.

۳۱۱-امریکا در سال ۱۹۴۱ وارد جنگ جهانی دوم شد و پس از جنگ به عنوان قدرت اقتصادی و نظامی هژمون مطرح گشت. با شروع جنگ ویتنام و حتی تا دوره حکومت ریگان، امریکا به هژمونی غارتگر بدل گردید.

۳۱۲-با فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، آمریکا در عرصه بین المللی جایگاهی ممتاز یافت. به نظر می رسد تحولات پس از ۱۱ سپتامبر، هژمونی امریکا را با چنان چالشی رو به رو ساخته که این کشور دیگر نمی تواند به تنهایی در حل بسیاری از معادلات بین المللی، سیاست هایی متناسب و موجه را اعمال نماید.

۳۱۳-از نظر ساموئل هانتینگتون، عصر تک قطبی امریکا به سوی ساختاری چند قطبی در حرکت است و این ساختار به زودی آشکار می گردد.

www.darskhoun.ir
خلاصه

۳۱۴-کنت والتز بر آن است اختلاف و تضاد میان منافع امریکا و اروپا با گذشت زمان، بیشتر می شود. والرشتاین نیز در آخرین کتاب خود به نام «افول قدرت امریکا، امریکا در جهانی پرآشوب»، به سپری شدن دوران صلح امریکایی اشاره داشته، از اقدامات آن پس از ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱، به عنوان عاملی برای سقوط یاد می کند.

۳۱۵-افول نسبی اقتصاد امریکا عمدتاً به دلیل افزایش هزینه های نظامی است که به نظر پال کندی، نتیجه گسترش امپریالیستی است.

۳۱۶-دلایل دیگری نیز برای محدود شدن هژمونی امریکا وجود دارد که می توان بدین موارد اشاره کرد: مخالفت ها و نگرانی های سایر قدرت های بزرگ، رقابت و کشمکش های داخلی امریکا و تقویت موقعیت نئولیبرال ها در مقابل نومحافظه کاران، مشکلات امریکا در عراق و افغانستان و نیز افکار عمومی جهانی.

۳۱۷-با تضعیف هژمونی امریکا شاهد کم رنگ تر شدن حضور همه جانبه این کشور در منطقه و تهدید موقعیت ژئوپلتیک ایران خواهیم بود. از سویی این فرصت برای جمهوری اسلامی نیز فراهم می آید که به عنوان قدرتی منطقه ای، در معادلات امنیتی نقش بی بدیلی را ایفا می نماید.

۳۱۸-در حوزه مطالعات آینده تا سال ۲۰۲۵، همه گزارش ها حاکی از رشد چشمگیر جمعیت مسلمانان و متعاقب آن تقویت جایگاه و توان اثرگذاری مسلمانان است. امروزه اسلام به عنوان دومین دین بزرگ (به لحاظ پیروان) در بیشتر کشورهای اروپایی رو به گسترش است.

۳۱۹-افزایش میزان جمعیت مسلمانان و ارتقای جایگاه اسلام و نقش آفرینی بیشتر آن در اروپا و کشورهایی چون امریکا و روسیه، قدرت مانور جمهوری اسلامی ایران را در عرصه بین المللی ارتقا می بخشد.

www.darskhoun.ir

۳۲۰-حرکت های پرشور مسلمانان اروپا در واکنش به کتاب موهن سلمان رشدی و کاریکاتورهای اهانت بار به ساحت مقدس رسول اکرم جلوه ای از الهام بخشی انقلاب اسلامی در اروپا است.

۳۲۱-بحران اقتصادی، در ذات اقتصاد آزاد سرمایه درای نهفته است، چنانکه آتشِ بیشتر بحران های اقتصادی جهان از بورس نیویورک آغاز می شود. بحران اقتصادی ۱۹۲۹ و ۱۹۳۰ سهمگین ترین بحران اقتصادی سده بیستم بود که آتش آن از امریکا شعله ور گردید.

۳۲۲-بحران مالی ۲۰۰۸ نیز از سیستم بانکی امریکا آغاز گردید. بدهکاران و وام گیرندگان به دلیل کاهش قیمت دارایی های خود از جمله مسکن، از بازپرداخت وام خود سرباز زدند و بانک ها نیز نتوانستند سپرده لازم را برای مقابله با کمبود نقدینگی خود جلب کنند، از این رو اعتماد مردم از سیستم بانکی سلب شد.

۳۲۳-اقتصاد ایران به دلیل نداشتن ارتباطی تنگاتنگ با اقتصاد دنیا از بحران های اقتصادی جهانی کمتر آسیب خواهد دید.

۳۲۴-امروزه سازمان های بین المللی به دلیل اعمال سلطه و جهت گیری های عمدتاً سیاسی و نه حقوقی، از تحقق رسالت تاریخی خود، یعنی تأمین صلح و امنیت پایدار، احترام به حقوق و کرامت بشر و ایجاد عدالت و انصاف بازمانده اند.

۳۲۵-ایالات متحده به عنوان هژمون ساختار سیاست جهانی، به دلیل باور نداشتن به قوانین پایدار در زمینه حقوق بشر از سویی تهدید نشدن منافعش در بیرون از مرزها، عضو هیچ یک از کنوانسیون های حقوق کودک یا زنان نشده است.

۳۲۶-قدرت، کلیدی ترین مؤلفه تعیین کننده مناسبات و جایگاه کشورها در عرصه روابط بین الملل است. منظور از قدرت، قدرت همه جانبه است که ابعاد سخت افزاری و نرم افزاری را در بر می گیرد.

۳۲۷-در جهان امروز به باور بسیاری از تحلیل گران، تأکید صرف بر قدرت سخت، موفقیت پایداری را در پی نخواهد داشت و قوی ترین کشورها همواره قوی ترین باقی نمی مانند مگر آنکه قدرت خود را به حق تبدیل کنند.

۳۲۸-قدرت نرم می تواند به امکان پذیر شدن استراتژی ملی، هدایت اشتیاق ملی، شکل گیری اراده واحد و تقویت قدرت فرهنگی کشور کمک کند که نتیجه آن، توسعه قدرت ملی فراگیر، بهبود وضعیت بین المللی و افزایش نفوذ بین المللی است.

۳۲۹-در دنیای امروز قدرت نرم جمهوری اسلامی در این مؤلفه ها نمو می یابد: جذب، اقناع و شکل دهی به اموری که برای دیگران رجحان دارد.

۳۳۰-منابع قدرت نرم ایران عبارت است از: ارزش ها و هنجارهای اسلامی، انقلابی و ایرانی، فرهنگ، ایدئولوژی اسلامی، اعتبار، شهرت، مشروعیت و مقبولیت، معارف، علم و دانش و اطلاعات.

۳۳۱-محدود شدن حوزه استفاده از زور و تأکید بر حوزه دیپلماسی در آینده، این فرصت را در اختیار جمهوری اسلامی قرار خواهد داد تا با تأکید بر احقاق حق مشروع خود در انرژی هسته ای، قدرت چانه زنی بیشتری بیابد.

۳۳۲-آینده انقلاب معلول نتایج حاصل از مواجهه با چالش های انقلاب اسلامی است. بی تردید نظام جمهوری اسلامی می باید با اتخاذ سیاستی جامع و با اتکای به مردم، چالش های پیش روی را به فرصت هایی مناسب بدل کند، فرصت هایی برای ایجاد شرایط منطبق بر ماهیت توسعه ای جامعه اسلامی.

۳۳۳-چالش های آینده انقلاب اسلامی ایران عبارتند از:

۱. چالش های داخلی شامل: تهاجم فرهنگی – اشاعه جدایی دین از همه ساحت های زندگی اجتماعی (سکولاریسم) – نابرابری اجتماعی – مشکلات اقتصادی – علوم انسانی.
۲. چالش های بین المللی شامل: تحریم ها – مسئله هسته ای – جهانی سازی.

www.darskhoun.ir

۳۳۴-تهاجم فرهنگی هجوم به حیات معنوی و نظام ارزشی جامعه است. حیات هر جامعه به فرهنگ آن جامعه بستگی دارد و تهاجم فرهنگی، یعنی تهی کردن جامعه از فرهنگ خودی و جایگزینی فرهنگ مورد نظر دشمن.

۳۳۵-براندازی فرهنگی ممکن است از دو طریق صورت گیرد: تبلیغات و دیگری نفوذ و استحاله.

۳۳۶- تهاجم عصر ما بیشتر تهاجم فرهنگی است که توسط صنایع فرهنگی امروز اجرا می شود.

۳۳۷-دشمنان ایران که پس از انقلاب اسلامی توانایی ضربه زدن از طریق جنگ و ترور به نظام را نداشته اند، شیوه تهاجم و استحاله فرهنگی جامعه را برگزیده اند که کم هزینه تر و اثرگذارتر از راهکارهای نظامی است.

۳۳۸-تقویت زیر ساخت های فرهنگی جامعه و تلاش برای احیای فرهنگ های بومی و ملی از راه های مختلف در جهت تبلیغ و نشان دادن چهره واقعی و اصیل فرهنگ اسلامی ـ ایرانی، می تواند در آینده فرهنگی انقلاب اسلامی اثرگذار باشد.

۳۳۹-با توجه به شاخص های حکومت اسلامی، حضور ارزش های دینی در ساحات مختلف اجتماع بشری انکارناپذیر است. در این نگاه، پیوند عمیقی بین اخلاق و سیاست وجود دارد. اما مطابق با دیدگاه سکولاریسم، اقتصاد، سیاست و امور اجتماعی حوزه ای خاص از رفتارهای انسانی و اجتماعی است که هر یک علم خاص خود را دارند. بنابراین در این گونه امور نباید به دخالت دین و اصول دینی اندیشید.

www.darskhoun.ir
خلاصه

۳۴۰-سکولاریسم به رهایی انسان از کنترل و نظارت دین و نیز از تأثیر مفاهیم و ارزش های ماوراء الطبیعی بر عقل و زبان او تعریف می شود، عبارت است از رهانیدن اندیشه بشری از دریافت های دینی و شبه دینی و از هم پاشیده شدن همه جهان بینی های بسته و شکستن تمامی اسطوره های فوق طبیعی و نمادهای مقدس.

۳۴۱-از آنجا که گفتمان انقلاب بر پایه سیادت معنویت و دین سالاری است، طبعاً در مسیر خود چالش هایی چون سکولاریسم را پیش روی خواهد داشت.

۳۴۲-موضوع نابرابری اجتماعی با ابعاد متنوع آن احتمالاً اصلی ترین چالش برای اهداف سیاسی و فرهنگی انقلاب اسلامی در روندهای آینده خواهد بود.

۳۴۳-از جمله مشکلات اقتصادیِ چالشی در برابر آینده انقلاب اسلامی، می توان به مشکل اشتغال و وابستگی اقتصاد به نفت اشاره داشت.

۳۴۴-اقتصاد تک محصولی در تحولات بازار و نوسانات تورمی اقتصاد بین المللی بسیار شکننده است.

۳۴۵-علوم انسانی در ایران مسئولیت معرفی نظام و انقلاب و حمایت از آن را در دو بُعد داخلی و خارجی بر عهده دارد. امروزه برای قوام و دوام یافتن استقلال، آزادی و جمهوری اسلامی، به علوم انسانی قوی نیازمندیم.

۳۴۶-اکنون بخشی درخور توجهی از سر فصل های علوم انسانی برگرفته از نظریات دنیای غرب است که بی شک چالشی جدی برای جهت گیری دانشجویان در آینده خواهد بود.

۳۴۷-تحریم های ایران از سال ۱۳۵۸ از سوی امریکا آغاز گردید. قطعنامه های ۱۷۳۷ در سال ۱۳۸۶ به اتفاق آراء اعضای دائمی و غیر دائمی شورای امنیت تصویب شد و در آن از همه کشورها خواسته شده بود تا فعالیت خود را با شرکت های ایرانی که در زمینه انرژی هسته ای فعالیت دارند محدود کنند.

www.darskhoun.ir

۳۴۸-کشور های دارنده سلاح های هسته ای در معاهده NPT و بر اساس ماده یکم و دوم آن، انحصار تولید این سلاح ها را در اختیار خود قرار داده اند.

۳۴۹-برخی بر این باورند که جهانی شدن فرایندی تاریخی است که از قدیم روند آن آغاز شده و امری است اجتناب ناپذیر. جهانی سازی با مشخصات خود به عنوان پروژه ای هدفمند، از سوی غرب برای یکسان کردن جهان با فرهنگ خود به کار می رود. برخی نیز از آن با عنوان غربی سازی جهان تعبیر می کنند.

۳۵۰-امروزه در عرصه جهانی، فرهنگ لیبرال ـ دموکراسی به عنوان نقطه اتکای تمدن غرب سایه خود را بر سایر فرهنگ های جهانی گسترانیده است. جهانی شدن برای ساختارهای مردم سالارانه تنها تهدید نیست، بلکه فرصت بالقوه نیز فراهم می کند.

۳۵۱-تعریف جنگ نرم از نظر کالینز: استفاده طراحی شده از تبلیغات و ابزارهای مربوط به آن برای نفوذ در مختصات فکری دشمن با توسل به شیوه هایی که موجب پیشرفت مقاصد امنیت ملی مجری می شود.

۳۵۲-جوزف نای، جنگ نرم را تلاشی می داند که بر اساس آن دیگران هنجارها و باورهای شما را با کمترین هزینه بپذیرند.

۳۵۳-هدف از جنگ نرم، براندازی نظام سیاسی یک کشور است، اما براندازی به شیوه نرم. منظور از براندازی نرم اقداماتی در پارپوب قانون، بدون خشونت و با دخالت بیگانگان است.

www.darskhoun.ir

۳۵۴-در براندازی نرم بر این موارد تأکید می گردد: حرکت های مسالمت آمیز – مدیریت رسانه ای و سایر عوامل مؤثر اجتماعی – ایجاد خلل در شناخت و آگاهی مردم در تحلیل مسائل اجتماعی – بسیج افکار عمومی با هدف نهایی تغییرات اجتماعی و سیاسی.

۳۵۵-قدرت نرم مولد تهدید نرم است و تهدید نرم نیز ابزارهای نرم و نامحسوس را به استخدام می گیرد.

۳۵۶-جنگ نرم را می توان هرگونه اقدام نرم، روانی و تبلیغات رسانه ای دانست که جامعه هدف را نشانه می رود و بدون درگیری و استفاده از زور و اجبار، آن را به شکست وامی دارد.

۳۵۷-جنگ روانی، جنگ سفید، جنگ رسانه ای، عملیات روانی، براندازی نرم، انقلاب نرم، انقلاب مخملی و انقلاب رنگی، از اشکال جنگ نرم است.

۳۵۸-تاکتیک های جنگ نرم عبارتند از: جنگ روانی (رسانه ای) – برچسب زدن – شایعه – کلی گرایی – دروغ بزرگ – پاره حقیقت گویی – انسانیت زدایی و اهریمن سازی – ارائه پیشگویی های فاجعه آمیز – برجسته سازی – حذف (سانسور) – جاذبه های جنسی – ایجاد تفرقه و تضاد – ترور شخصیت – تکرار – توسل به ترس و ایجاد وحشت – مبالغه – مغالطه .

۳۵۹-جنگ رسانه ای در فرایند جنگ نرم کاربردی ترین نحوه رویارویی با ملت های جهان است. جنگ رسانه ای تنها جنگی است که می تواند حتی در شرایط صلح به شکل غیر رسمی ادامه یابد. در پس جنگ رسانه ای چیزی به نام «سیاست رسانه ای کشور» نهفته است که مستقیماً از بودجه های رسمی مصوب پارلمان ها یا بودجه های سری سازمان های اطلاعاتی، امنیتی یا جاسوسی تأمین می شود.

www.darskhoun.ir

۳۶۰-سربازان جنگ رسانه ای، کارشناسان تبلیغات، سیاست مداران تبلیغات بین المللی و کارگزاران رسانه ها هستند.

۳۶۱-یکی از پدیده هایی که به هنگام وقوع جنگ رخ می دهد، بمباران استراتژیک است که همان تخریب روحیه دشمن، تضعیف اراده غیر نظامیان برای مشارکت در جنگ و ایجاد یأس و نومیدی در جامعه است.

۳۶۲-در تاکتیک برچسب زدن، رسانه ها واژه های مختلف را به صفات مثبت و منفی بدل می کنند و آنها را به گروه ها یا نهادهای مختلف نسبت می دهند.

۳۶۳-شایعه، انتقال شفاهیِ پیامی است که برای برانگیختن باور مخاطبان و تأثیر در روحیه آنان صورت می گیرد. ضریب نفوذ شایعه به درجه ابهام و اهمیت آن بستگی دارد. به دیگر بیان، هر قدر شایعه درباره مسائل «مبهم» و «مهم» باشد، به همان اندازه ضریب نفوذ آن نیز فزونی می یابد.

۳۶۴-انواع شایعات عبارتند از:

۱. شایعات تفرقه افکن: در بازی های سیاسی کاربرد وسیعی دارد.
۲. هراس آور: با اعلام کشته های وسیع و پخش آن در بین نیروهای دشمن می توان ناامیدی را افزایش داد.
۳. امید بخش
۴. آتشین: یک باره شکل می گیرد، همه جامعه را تحت الشعاع قرار می دهد و اثری کوتاه مدت دارد. بیشتر در زمان جنگ نظامی کاربرد دارد.

www.darskhoun.ir
خلاصه

۵. خزنده: مرحله به مرحله مسیر یک شایعه را در ذهن افراد جامعه طراحی می کند. دراز مدت است و پیچیدگی بیشتری دارد. مثل سوء استفاده های مالی و فساد در دستگاه های اداری.
۶. دلفینی
۷. غواصی

۳۶۵-در شایعه سازی از تاکتیک های گوناگونی مانند تسطیح، همانندسازی و برجسته سازی نیز استفاده می شود.

۳۶۶-کلی گویی ایجاد ارتباط نظری و عملی خاص با مفهومی ویژه است تا مخاطب بدون بررسی دلایل و شواهد، آن نظر و عمل را بپذیرد. به همین دلیل، برخی این تاکتیک را «بی حس سازی مغزی» نیز می نامند.

۳۶۷-در روش دروغ بزرگ، پیامی دروغین را بیان می کنند و مدام بر طبل «تکرار» می کوبند تا ذهن مخاطب آن را جذب کند.

۳۶۸-چنانچه یکی از عناصر شش گانه خبر (که، کجا، کی، چرا، چه، چگونه) در خبر بیان نشود، خبر ناقص است. در تاکتیک «پاره حقیقت گویی» حذف یکی از عناصر، به عمد صورت می گیرد و بیشتر اوقات عنصر «چرا» حذف می شود.

۳۶۹-غربالگری، تحریف و دست کاری اطلاعات اصولا از جمله ترفندهای روان شناختی مرسومی است که در عملیات رسانه های امریکا به کار گرفته می شود.

۳۷۰-در تاکتیک انسانیت زدایی و اهریمن سازی، با استفاده از برچسب زنی و نسبت دادن صفات منفی به حریف، به توجیه حملات و تهاجمات علیه رقیب می پردازند.

۳۷۱-در تاکتیک ارائه پیشگویی های فاجعه آمیز، با استفاده از آمارهای ساختگی و سایر شیوه های جنگ روانی به بیان پیشگویی های مصیبت بار می پردازند. این تاکتیک در تبلیغات انتخاباتی استفاده می شود.

۳۷۲-از جمله مفاهیم مرتبط با تاکتیک های انتخاباتی، مفهوم برجسته سازی است که نخستین بار در دهه ۱۹۶۰ از سوی برنارد کوهن مطرح گردید.

۳۷۳-در روش سانسور سعی می شود فضایی مناسب برای سایر روش های جنگ نرم به ویژه شایعه، خلق شود تا زمینه نفوذ آن افزایش یابد.

۳۷۴-به کار بردن روش ایجاد تفرقه و تضاد، در جبهه رقیب موجب عدم انسجام و یکپارچگی و از سویی سبب تزلزل و تنزل اعتماد عمومی مردم می شود. این تاکتیک به شدت مورد توجه بنگاه های خبرپراکنی و استکبار جهانی در مواجهه با جمهوری اسلامی است.

۳۷۵-هنگامی که نمی توان و یا نباید فردی را ترور فیزیکی کرد، وی را ترور شخصیت می کنند و از این طریق موجب افزایش نفرت عمومی نسبت به او و کاهش محبوبیت وی می شوند.

۳۷۶-تکرار از نظر روان شناسی در شکل گیری «عادت» بسیار سودمند است. روش تکرار از قواعد خاصی پیروی می کند، بدین بیان که فاصله های تکرار نباید چنان طولانی باشد که سبب محو شدن اثار قبلی شود و نه چنان کوتاه باشد که ملال انگیز و خسته کننده گردد.

www.darskhoun.ir

۳۷۷-غربی ها همواره با انعکاس مبالغه آمیز دستاوردهای تکنولوژیک خود و اغراق در ناکامی های کشورهای مسلمان سعی دارند روحیه مسلمانان را در تقابل با تمدن غربی ضعیف کنند.

www.darskhoun.ir